Poštarina plaćena u gotovom

ZAGREB

BROJ 8. KOLOVOZ 1936. GOD. IV.

Izlazi mjesečno. Cijena Din 5·—

21691

TKANINE ZA POKUĆTVO
PIROTSKI, PERZIJSKI ĆILIMI
S. TURKOVIĆ ZAGREB, ILICA 5 — OKTOGON
TELEFON 22-19

INDUSTRIJA KARTONAŽE
izradjuje u tu struku zasjecajuće predmete kao kutije za poštu, kaseta i papirnate vrećice i t. d.
VIKTOR KOVAČIĆ
Branimirova 43 ZAGREB Telefon 65-28

UTEMELJENO 1900.
JULIO DEUTSCH
ZAGREB
MIRAMARSKA CESTA 20
TELEFONI: 5163 i 8616
Najpovoljnije nabavno vrelo za sav građevni materijal.

Utemeljeno 1894.
TEHNIČKA RADNJA
IGN. DEUTSCH I BRAT
TELEFON 42-86 ZAGREB MASARYKOVA 20
Sve tehničke potrebštine za **industriju, obrt, gradjevnu ind., poljoprivredu, hoteljerstvo i kućanstvo.** — Specijalni odio za **pumpe** za svaku potrebu.
TRAŽITE PONUDE.

JUGOSLAVENSKO SIEMENS D. D.
ODIO ZA SLABU STRUJU
isporučuje, montira i uzdržava telefonske i signalne uredjaje svih vrsti. — Dobavlja sinhrone satove i instrumente za električna mjerenja.
ZAGREB, RATKAJEV PROLAZ 7 — TELEFON 34-50

ZAGREB

REVIJA DRUŠTVA ZAGREPČANA

BROJ 8. GOD. IV. KOLOVOZ 1936.

Privredna kriza i zagrebačke banke

Privredna kriza, koja već sedam godina drži svijet u jednoj još ne vidjenoj trzavici, osobito je teško pogodila banke. Novčani zavodi su doduše već i ranije proživljavali teške dane, jer su se na njih svom žestinom okomile i posljedice ratne inflacije i posljedice deflacije, koja je uzela maha nakon stabilizacije valutnih prilika u pojedinim zemljama, kao ustuk proti inflaciji. Ipak stare pričuve i prividno napredovanje privrede u pojedinim granama poslije rata omogućili su zavodima, da te udarce izdrže, te im žrtve, koje su morali preuzeti, nisu, osim u nekim iznimnim slučajevima, onemogućile daljni opstanak i rad. Akutno izbila je kriza tek god. 1929. uslijed velikog burzovnog sloma u New-Yorku, koji je za evropske zemlje i evropsku privredu imao kobnih posljedica, jer je prouzročio privrednu krizu, s kojom se borimo još i danas. U godinama prosperiteta prije burzovnog sloma Amerika je imala preobilje novaca i mnogi spekulativni kapitali iz čitavoga svijeta prenosili su se onamo. Uslijed toga se je uloga Amerike na novčanom tržištu svijeta izmjenila i ona, koja je prije bila dužnik staroga svijeta, mogla je od svojeg preobilja da dade pozajmice naročito Evropi, koje su ju učinile vjerovnikom skoro svih zemalja Evrope. Te pozajmice trebale su evropske zemlje za obnovljenje i racionalizaciju svoje industrije. Ne očekujući nagli slom, banke u Evropi učinile su pogrješku, da su novce primljene od Amerike, iako su bili kratkoročni, uložili u investicije, u kojima su tek u dugom roku mogli biti opet realizirani. Nakon burzovnog sloma od godine 1929. Amerika je svoje u Evropi plasirane novce počela naglo povlačiti. To je banke, koje su bile u nemogućnosti, da svoja potraživanja realizuju, dovelo u bezizlazan položaj, pa je došlo do naglog suživanja kredita i do totalnog poremećenja svih privrednih odnosa. Situacija je postala takova, da je čitavi niz velikih i jakih banaka, sa dugogodišnjom poslovnom tradicijom, morao obustaviti poslovanje i zatražiti zaštitu. U svim gotovo državama morale su se preduzeti naročite mjere i pružiti znatne novčane pomoći, da se zapriječi potpuni slom kreditnog organizma i spasi narod od potpunog upropašćenja. Kako se je uporedo svagdje po-

javilo i nepovjerenje ulagača, koji su navaljivali na banke, da im vrate uloge, to se je i onako neodrživa situacija samo još pogoršala, pa je prijetila disolucija svih dužničkih i povjerilačkih odnosa. Usprkos teškim žrtvama, što su ih pojedine države pružile svom kreditnom organizmu, da ga spase i da umire i zadovolje vjerovnike, kroz nekoliko godina nastalo je jedno groblje propalih banaka. Koliko su prilike bile teške, vidi se najbolje po svotama, koje su pojedine države pružile bankarstvu u svrhu sanacije. Izračunato je, da je n. pr. Austrija u tu svrhu morala staviti na raspolaganje jednu milijardu i 100 milijona austrijskih šilinga, Njemačka 2 milijarde Reichsmaraka, Čehoslovačka 2 milijarde i 75 milijona čehoslovačkih kruna, Francuska 2 milijarde franc. franaka i Švicarska 200 milijona švicarskih franaka. U svemu je ukupna državna pomoć, koja se je pružila bankarstvu u evropskim zemljama dosegla svotu od oko 40 milijarda dinara.

Kod nas se kriza bankarstva nije ispoljila do druge polovine god. 1931. Bilo je doduše nekih slomova već i ranije, kao n. pr. slom Hrvatske eskomptne banke, koja je morala napustiti svoju samostalnost, te se sa Zemaljskom hipotekarnom bankom spojiti u Jugoslavensku udruženu banku, ali taj slom iako je bio u vezi sa općom privrednom depresijom, ipak nije posljedica nepovjerenja ulagača i ostalih uzroka, koji su doveli do bankarske krize u godini 1931. Mi dapače možemo konstatovati, da je razvitak našega bankarstva od ujedinjenja naše države do sredine 1931. godine bio povoljan, te su naročito veliki zavodi u Zagrebu u tom razdoblju postigli neočekivani zamah. Prva hrvatska štedionica na primjer imala je koncem godine 1918. dioničku glavnicu od K 20,000.000.- i pričuve u iznosu od K 29,255.191.-, dok su ulošci iznosili K 417,694.772.-a ukupni zbroj svake strane bilance K 556,015.172. Godine 1930. imala je Prva hrvatska štedionica dioničku glavnicu od Din 75,000.000.- i pričuve u iznosu od Din 81,684.821.-, dok su ulošci iznosili Din 1.954,674.931.-, a ukupni zbroj svake strane bilance Din 3.013,589.354.- U izvještaju za tu godinu ističe se preobilje raspoložive gotovine, pa se u sporazumu s aostalim zavodima moralo pristupiti sniženju debetnog i uložnog kamatnjaka.

Tek nakon nesretno provedene zakonske stabilizacije dinara oko sredine godine 1931., te nakon sloma Kreditanstalta u Beču, koji je uzdrmao privredne, a napose bankarske prilike u cijeloj srednjoj Evropi i nakon što je Engleska banka pristupila devalvaciji funte, što je uzdrmalo povjerenje u nacionalne valute evropskih zemalja, pojavilo se opće nepovjerenje prema bankama, što je bankarsku krizu proširilo i na našu zemlju. Kod naših novčanih zavoda bili su ulošci glavno vrelo, iz kojega su se crpili kapitali, koji su se dali našoj privredi, pa je navala ulagača, koja je počela u jeseni 1931. godine vrlo brzo iscrpila raspoloživa sredstva naših banaka, dok se u privredu plasirani iznosi nisu mogli u kratkom roku realizirati. Ni u jednoj zemlji, ni kod najobazrivijeg poslovanja nije moguće, da svi uložni kapitali

budu tako plasirani, da su na zahtjev ulagača odmah raspoloživi .Takav zahtjev onemogućio bi svaki privredni rad. Ipak se mora sa pohvalom spomenuti, da su naši zavodi imali dovoljno mobilnih kapitala, da su skoro godinu dana, a neki zavodi i do dvije godine mogli udovoljavati navali i zahtjevima ulagača iz vlastitih snaga. To se najbolje vidi i po velikim svotama, koje su zavodi u tom vremenu isplatili svojim ulagačima. Stanje uložaka kod svih novčanih zavoda u Zagrebu iznosilo je

koncem godine 1930. ukupno	Din 4.605,111.599.—
koncem godine 1932. ukupno	Din 3.185,037.671.—
pa su prema tome u tom razdoblju od dvije godine ti zavodi svojim ulagačima isplatili ukupno	Din 1.420,073.928.—

Iako su banke kod nas teško patile od posljedica krute deflacije, koja se provodila, ipak bankarska kriza, kako se ona pojavila kod nas, uglavnom se temeljila na psihološkim momentima. Danas nakon pet godina i kada su se prilike kod naših velikih zavoda sredile, možemo kazati, da je struktura njihovog poslovanja bila zdrava, i da su nagle poteškoće u koje su zavodi zapali, nastale najviše uslijed nepovjerenja vjerovnika. Nu to nepovjerenje značilo je u prvom redu nepovjerenje u provedenu stabilizaciju dinara i u naš novac, a uslijed toga i u banke. Da se je to odmah shvatilo od mjerodavnih faktora, bankarska kriza kod nas ne bi bila nikada dosegla tako velike razmjere, i mnoge trzavice u našoj privredi ostale bi nam poštedjene, ne govoreći o ogromnoj šteti, koju je ta kriza proizvela na narodnom blagostanju. Ali kako se u našoj zemlji nije ništa poduzelo, da se situacija spasi, usprkos stalnom traženju od strane novčanih zavoda i bankarskih organizacija, koje su stalno iznosile predloge, koji se nisu uvažili, naši su zavodi u godini 1932., nakon što su se posve iscrpili, došli u bezizlazan položaj. Situacija je bila na ivici, neki zavodi su bili prisiljeni da zatvore svoje šaltere, i pretili su slomovi naših najvećih banaka, koji bi za sobom povukli cijelu našu privredu.

U tom teškom času ipak je uspjelo na temelju § 5. Zakona o zaštiti zemljoradnika donijeti Uredbu o rokovima isplate uloga i drugih dugovanja Prve hrvatske štedionice, od 21. aprila 1932. To je ujedno bila prva konkretna mjera, koja se od strane vlade preduzela za sređivanje prilika kod našeg bankarstva. U kratkom roku poslije toga, utekla se je pod zaštitu toga § 5. i Jugoslavenska udružena banka, do konca godine 1932. zatražile su zaštitu Gradska štedionica i Srpska banka u Zagrebu, a kratko vrijeme iza toga i Jugoslavenska banka, Hrvatska poljodjelska banka i Banka Braće Turković. Osim malih iznimaka zagrebačko bankarstvo stajalo je pod moratorijem, što je dovelo do posvemašnje obustave svake kreditne djelatnosti tih zavoda i do totalne učmalosti našeg privrednog života. Razumije se samo po sebi, da to stanje nije ostalo ograničeno samo na zagrebačke

zavode. U međuvremenu je od 610 novčanih zavoda u našoj državi, oko 300 njih tražilo zaštitu, čime je naša zemlja stvarno došla u moratorno stanje, buduć je moratorij za zemljoradničke obveze postojao već od ranije.

Situacija u našoj zemlji bila je tim teža, što se je ubrzo pokazalo, da je bankarska kriza u tijesnoj vezi sa zaduženjem zemljoradnika. Pokazalo se naime, da kod najvećeg broja novčanih zavoda, osobito provincijskih 60 do 90 posto svih potraživanja duguju zemljoradnici. Uslijed toga, bez naročite pomoći države, nebi bilo moguće riješiti bankarsku krizu, nego u vezi sa rješavanjem zemljoradničkog razduženja. Slučaj, da je baš u isto vrijeme palo i pitanje zemljoradničkog razduženja i bankarska kriza, stvorio je u našoj zemlji jedan složeni problem, koji se dade samo zajednički riješiti. U 1933. i 1934. godini inicijirano je čitavi niz uredaba, koje su s jedne strane mogle osigurati konzerviranje novčanih zavoda, i s druge strane osigurati otplatu zemljoradničkih zaduženja na dugi rok. Tako su onda sačinjene: Uredba o zaštiti zemljoradnika, Uredba o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika, Uredba o maksimiranju kamatne stope, Uredba o smanjenju režijskih troškova kod novčanih zavoda pod zaštitom Uredba o manjenju troškova režije kod privrednih preduzeća, koje zajedno čine jednu cjelinu. Tim uredbama je bila svrha, da se stvoreno moratorno stanje sredi i stvori baza, da se ono pomalo kroz nekoliko godina konzumira. Naročito Uredba o zaštiti novčanih zavoda i njihovih vjerovnika imala je za cilj, da se zavodi, koji su došli u poteškoće, sačuvaju i da im se sa odobrenjem odlaganja plaćanja omogući, da s jedne strane staro poslovanje bez jačih potresa likvidiraju i da se s druge strane regeneriraju u novom poslovanju, koje je slobodno i izuzeto od svih moratornih zaštita. Smisao takovog riješenja bio je, da se s jedne strane zapriječi prenagljeno utjerivanje zavodskih potraživanja, da se ne upropasti privredni rad, i da se s druge strane vjerovnicima dade uvjerenje, da njihova zavodima povjerena imovina nije ugrožena i da će im biti pomalo isplaćena u cijelosti, te s treće strane, da zavodi po novom poslovanju opet mogu izvršiti svoju kreditnu funkciju.

Temeljna ova misao pokazala se ispravnom pa je stvoren jedan novi i u svijetu jedinstveni način provedbe sanacije bankarstva bez novčanih žrtava države. Da ipak taj način nije na cijeloj liniji urodio željenim uspjehom, ima se pripisati samo tome, što se Uredba o zaštiti zemljoradnika nije provodila, nego se njeno provedenje odgadjalo i odgadja i dalje, što je osobito kod provincijskih zavoda imalo zlu posljedicu, da su izostale uplate zemljoradnika, koje su trebale oživiti novčani promet i omogućiti im sukcesivnu isplatu uloga. Međutim kod velikih zavoda, naročito kod velikih zagrebačkih zavoda, koji nisu u tolikoj mjeri ovisni o otplatama zemljoradničkih zaduženja, taj je način imao potpuni uspjeh. Svi ti zavodi mogli su da u sređenim prilikama prema uredbi zavedu novo poslo-

vanje, koje tim zavodima uz sukcesivnu otplatu starih obveza, omogućuje posvemašnju regeneraciju. Gradska štedionica u Zagrebu već se je uslijed toga mogla da odrekne zaštite i da pređe u normalno poslovanje. Kod ostalih zavoda, kojima se stanje dnevno popravlja, to se isto može očekivati u dogledno vrijeme. Povjerenje u te zavode vratilo se, i ono je danas posve opravdano. Zahvaljujući novim ulošcima, koji n. pr. kod Prve hrvatske štedionice do sada iznose preko Din 200,000.000.—, a kod Gradske štedionice su koncem lipnja t. g. ulošci dosegli visinu od Din 502,439.735.36 ti su zavodi opet mogli preuzeti vršenje svoje kreditne funkcije. Rezultati njihovih zadnjih godišnjih bilanca dokazuju, da oni iz dana u dan sve više opet ulaze u naš privredni život kao mjerodavan i moćan organizam.

Tako mi Zagrepčani i cijeli naš hrvatski narod možemo sa zadovoljstvom i s ponosom ustanoviti, da je Zagreb opet osvojio mjesto kao vodeće privatno novčano središte, ali ujedno možemo i utvrditi, da sa mjerodavne strane nisu bili podupirani naši, a napose ne zagrebački novčani zavodi, koji su zapali god. 1931. u do sada nezapamćene poteškoće, bez svoje krivnje. Prikazali smo kako su druge države vršile svoju dužnost prema svojim zavodima.

Kod nas je za to krivnja ležala najviše na Narodnoj banci. Poslovanje Narodne banke, ne smije biti samo u korist i prosperitet njenih dioničara, već se ona u prvom redu mora trsiti, da regulira novčani promet pojednako u cijeloj državi. Nesmiju se jedni pred drugima favorizirati, kako se to na žalost u praksi provodi. Naročito takozvani »prečanski« krajevi upravo mačuhinski prolaze kod podijelivanja vjeresije, a nemilice ih se tjera kod otplata dugova. Ovakovi postupci sa strane Narodne banke ponovno nas uvjeravaju i služe nam za poduku, da napredak i blagostanje hrvatskoga naroda ovisi samo i jedino o njemu samom, o njegovoj slozi, njegovoj svijesti i njegovoj moći. Zato je dužnost svih nas, svih rodoljuba, da se sakupimo i stisnemo svoje redove diljem cijele naše divne Hrvatske domovine u jednu čvrstu falangu, jer će samo složan i svjestan narod moći ostvariti sve svoje želje, zahtjeve i ciljeve.

Bankar Zagrepčanin.

Antonija K. Cvijić:

Spod starih hižnih boltah

Čitačima naše revije »Zagreb« činit će se u prvi mah, da se je redoviti kroničar naše stare lokalne kajkavštine odjednom lakomišljeno odrekao prebogatog, još daleko ne iskorišćenog 17-tog vijeka, te preskočivši cijeli 18-ti, ušao pod novije šindre 19-tog vijeka. Ali im javljam za umirenje, da to oduševljeni »arhivski štakor« ne bi htio da učini, jer mu je naša davnina, što starija to milija, pa će po njoj i nadalje čeprkati, doklegod strpljivim čitačima i g. uredniku — ne dosadi.

Ali mu se ovaj put desilo slično kao što prije 123 godine popularnom gospodinu notariušu zagrebečke varmeđije, Imbriču pl. Lentulayu. Zaljubio se jedan kao i drugi u klasični omašni spis iz godine 1659., pa ga rečeni gosp. podban god. 1813. iznova dao štampati kao važnu peldu za novi 19. vijek. Time se eto na čas pobrkao kroničarev solidni vremenski poredak, pa oprostite!

Illustrissimus gosp. Imbrič običavao je svake godine, bez prigovora (i čitanja) da potpiše »Tabellu Limitatie za žito, vino i meso« za zagrebačku varmeđiju. No jednog dana pronađe njegov lični šekretariuš negdje u pivnici ili u reštu, od starine i vlage dobrahno izmalanu omašnu publikaciju, otštampanu na 24 stranice folio-formata, te ga odnesao svome šefu, »naj se ž nim malo dištrahuje«. Kad tamo, pokazalo se, da je to kuriozum, p r v i n a j s t a r i j i dokumenat svoje vrsti. Limitacija cijena iz god. 1659. ne samo živežne robe, nego i svega materijala »od Meštrov napravljene i prodavne robe«, uz to određene plaće za sve vrsti služinske posluge.

Gosp. Illustrissimus se velikim interesom pozabavio tom starinom, ispravivši u originalnom kajkavskom pravopisu starog doba jedino porasle savremene cijene, donio spis 15. Marciuša 1813. u veliko Spravišče varmeđije zagrebečke, gdje je prihvaćen u cjelini, naskoro štampan, te uz popratno latinsko pismo poslan Plemenitomu Magistratušu slob. i kralj. varoša zagrebečkoga. Ovdje je naskoro ušao u pretres (lect. in sess. 9-m Aprilisa 1813.), te je primljeno na znanje, da Visoka banska vlada određuje, neka se ova općenita Limitacija publicira, a od sada neka se strogo kontrolira, da li se u građanstvu izvršuje točno bez ikakove prevare ili smicalice. Ovaj prilog je potpisan:

Plemenitoga Magistratuša obligatni
Universitas Comitatus Zagrabiensis:
Imbrich Lentulay m. p.
Sz. Varmegjie Zagrebechke
pervi Notariush.

Ova publikacija, prenesena u sadašnji pravopis, te dobrano skraćena, glasi:

»Potlamkam (budući da) cena vseh za življenje naj potrebnešeh dugovanj (stvari) tojesto kruha vina i mesa na vnogo pomenjšala bise bila, zato takaj za dostojni vu plači **dela meštersko**ga RED vučiniti poleg artikuluša 71. LETTA 1659. LIMITACIA sledečeh napravlena je MEŠTROV i prodavne ROBE najmre:

(slijede detaljno označene vrste i cijene obrtničkih rukotvorina)

Pazka 1. Kakti za: Nevdelaneh kož, Kožarov, Čižmarov, Horvatskeh Kožarov, Kordovana (koža od najbolše perve fele), Šoštarov, Horvatskeh Remenarov, Nemškeh Remenarov (koji izrađuju luksusnu robu iz skupog materijala), Kožarov (Weissgerber), Sedlarov, Rukavičarov (izrađuju »na angliansku formu«, pa i mošnje), Tapecirarov, Magyarskih Sambolov (krojača, koji delaju za mužku glavu mentena, hlač z-podstavum, okrugli kepenek [Radmante], laibeke, Livraiske hlače, Dolmane, redovnički dostojni kepenek), Ženskeh Sambolov (za delo lepe magjarske oprave [Galakleid] za jahati žensku opravu, korzet skup z-kiklum, nemškoga za žnorati laibec illiti mider.), Suknarov illiti Tuchšererov, Kerznarov, Čoharov, Gumbarov, Klobučarov (nagumerani trivuglasti veliki fini škerlak, Poplunov i madracov), Tkalcov, Farborov, Tišlerov, Pintarov, Kolarov (za 4 peršone zgotovlena na pol pokrita ali rezkrita kučia), Kovačev, Špolarov (kovači), Ostrogarov (Šporrer pravi podkovice na mužke čizme, pribija srebrene ostroge na ženske jahače čižmice), Puškarov (dela pištole, karabin, pušku z-novim ognjom), Lecelterov (dela vovčene sveče za stol i za cirkvu duplere), Zingešerov (od zina), Vužarov (dela štrajnge, vuže, uže), Steklarov (šajbe sastavla z-olovom illiti kitom), Lončarov (postavla peči, dela cinaste sajtleke i holbe), Nožarov (nože z paleranim francuzkim klingam), Češlarov (tak zvani Chignion-češel, fini francuzki frizer-češel, vse od pravih rog), Srebernarov (fino, mudro delo mora se z meštrom pogajati), Girtlarov (gumbi za menten od svile illiti posrebreni illi pozlačeni za jednu veliku magjarsku sablu), Medenarov (dela od medi Teglu illi peglu, svečnjake), Klamfarov (dela lampaše, kante, ribeže, poleranu solenku, špricalke za devenice [kobasice], tace, škatule za kavu i cukor, polirane tanjere, žlice), Drakslerov (dela kolovrat, tintarnice), Tabakarov (dela Tobak za šnofanje i za pušiti), Raufenkererov, Barberov (žile pušča, zub stergne, rogove postavle, kuha i dava krister, podbrija brade), Kotlarov (dela kuferne rajndleke, znutra pocinkane), Kefarov, Cimermanov i Zidarov, Kamenarov, Ciglarov, Piljarov (kalanje desek, rezanje piljenic), Grabarov (velike mertvečke jame vu zimi i po letu), Pralj varaškeh i pralj ladanjskih (peru i peglaju), Švelj (šivaju fine rubače prez taclov isapodlov, jabot od čipaka). Oštarjašev (od jestvin porcija: Govedina z-zosom 5 krajcara, juha vsake fele 2 kr., čušpajz vsaki 5 kr., postnih

jestvin 8 kr., pisana pečenka 5 kr., svinsko meso 8 kr., pol pečenega piščeta 12 kr., fertal race al guske 8 kr., porcija pečenog purana 12 kr., teleča pečenka 6 kr., frigana riba 10 kr., k pečenki oštarijaš šalatu dati dužen je. Ak više vu pajdaštvu pri jednom stolu jedu, tak za juhu, govedinu i čušpajs vsaki plati 12 kr., ak zvan oveh i pečenku da se, vsaka peršona vu vsem plati 18 kr. Za 6 jestvin prez vina plati vsaki 36 kr.

Pazka 2. Vino zvan Tokajera, Menešera i ostaleh, koja zvan orsaga rasteju, na holbe i sajtleke požunske mere podpunoma točiti morase, i zato domače vino na Boutellie teržiti prepovedase.

DRUŽINA dobiva stan, opskrbu, odijelo, obuču i plaću od: Rajnčkov (fr.): Dvorski 35, Špan 25, Kluhar 25, Lugar 15, Grabant 12, Biruš 15, Kučiš 20, Feletar 18, Štalski dečko 12, zvučeni sokač, koji lista zverhu navuka svojega pokazati more 80, nezvučeni sokač 40, kuhinski dečko 12, zvučena kuharica 50, nezvučena 35, zvučeni vertlar 60, nezvučeni 20, Vertlarič 12, Gospodski pintar 25, Gospodski inaš 20, Kravar i Svinjar 10, Majerica 18, Kuhinska dekla 10, Mladinski pastir 8.

Da ova Limitacia ztalno obderžavalase bude, sledeče naredbe včinjene jesu najmre: (dolje slijede samo najvažnije točke)

1. Ova Limitacija tako štampati i da leže i berže na znainje vseh dojde, po gospodih sudcih po celojo varmedjie vu slobod. pako i kral. varašu zagrebečkom po svojem Magistratu publicerati se ima.

6. Za prekoredni pri suknu, i vsakojačkoj štacunarski robi od tergovcov potrebuvani dobiček preprečiti, Gosponu pervomu Vice Komešu izručase da on znanem sebi načinom cenu, koja vu fabrikah lada, zpisati, i na znanje sebi vsaki mesec dati včini, koju kada zadobil bude, z-gospodum Sudci communicerati i po odnjimanju imaneh stroškov navadni od jedne stotine dobiček tergovcom vu njihovi tergovini za vsakojačke felje (vrsti) robu odlučiti, prekeršitela pako zgora zpomenutem načinom kaštiguvati ima.

7. Ako tergovec na gore spomenuti način precenjenu poleg limitacie prodati ali pak ako mešter naručeno delo poleg limitacie zgotoviti nebi hotel, vu takovom pripečenju veliki tergovci za pervi put 50 fl. platiti, za drugi put i pak 50 fl. i jošče ktomu 48 vur rešt podnesti moraju. Menjši tergovci za pervi put 25 fl. platiti, za drugi put 25 fl. i 48 vur rešt podnesti moraju. Mali kramari za pervi put 12 fl. platiti, za drugi put 12 fl. i 48 vur rešt podnesti moraju. — Ako pak pripetilose bude, da ali tergovec ali mešter tretji put limitaciju bi prekeršil, vu takovom pripečenju tergovcu, meštrim pak delo prepovedalo se bude. Ak pak limitaciu ovu kakvem načinom muž ladanjski bi prekeršil, poleg pravice i za zasluženja telovnu kaštigu podnesti bude moral (šibanje i robota kao kuluk).

8. Limitacia ova ne samo one koji prodavaju, nego takajše one koji kupuju veže, i zato ako kupec koj ovu limitaciju prekeršil bi plemenit

ne bil, po gospodi Sudcih ali od Magistrata slobodna i kralj. varaša Zagrebačkoga naredjeneh inšpektorov poleg zasluženja poleg artikuluša 71. letta 1659. s telovnum kaštigum kaštiguvan bude, ako pak takov kupec plemenit bi bil slavni pravdeni Varmedjinski Stol takovoga vu putu pravice vu 100 fl. kaštiguval bude, koje i najdeni krivec tako položiti i po položenju oveh Procesuš izvoj na višeše previdjenje peljati bude mogel.

11. Kajti pripetiti bise moglo, da ali židovi ali filarke sočivo, jajca, i ostala na pijacu buduča dugovanja prekupiti bise postupili, zato odredjeno je, da židovom nikakvo dugovanje, filarkam pak samo po poldan vu vremenu tjedenskeh senjmov (sajmova) i nigdar drugač kakova goder prodavna dugovanja prekupiti dopuščeno je.

Kajti spaženo je, da cehi vu svojem skupshajanju (sastajanju) cenu dela prekoredno zdignuti i odrediti bili jesu navadni, zato prepovedano je, ceh skup zezvati i tolnače deržati prez odredjenoga ktomu komisara, i tak, ako morebiti ceh skup zezvati i potrebna dokončati bise morala, komisar poleg buduči dužen bude vsaki put poglavitoj Jurisdictii od deržaneh tolnačov relatiu dati.

Za vse pako pogreške jošče bole preprečiti zapoveda se vsem mesarom, da oni svojem detičom, oštarjašem, da oni svojem Klučarom (Kellnern) Kaffesiderom, da svojem Markerom doztojnu plaču na tijedne ali na mesece odlučiti i tak nje pogadjati imaju.

Pripetiti se more da ovu limitaciu povekšati ali pomenjšati bude potrebno, zato naredjeno je, da Deputacia poleg premenjenja vremen i cene dugovanj limitaciu ovu i vu budučem zpravišču za potverdjenje napervo postaviti dužna bude.

Vandano iz velikoga Sz. Varmegiye Zagrebečke
15. Martiuša 1813. vu Zagrebu deržanoga spravišča.

Po Imbrichu Lentulay m. p.
Sz. Varmegie Zagrebečke pervem Notariušu.

Od ovog mladjeg datuma minulo je opet gotovo poldrug vijeka, kadno je ista zanimljiva publikacija iznova nađena i to od sadašnjeg čuvara gradskog arhiva u Zagrebu. Dašto da ona i dandanas budi čuđenje, upoređivane sa sadašnjim stanjem našeg obrta, a napokon i veliko priznanje nekadašnjim našim cehovima. Po detaljnim oznakama u originalnom spisu od god. 1659. vidimo i divimo se visokom stepenu umjeća i dotjeranog ukusa hrvatskih obrtnika, raščlanjenih i disciplinirani u više od 60 cehova što prosječnog, što luksusno suptilnog rada, jer se u samom Zagrebu izrađivali neki naročiti predmeti, kakovih dandanas možemo naručiti samo u inozemstvu. Viši obrt bio je mnogocijenjena grana svekolike privrede. Dok još nije bilo strojeva, dok se j o š r a đ i l o r u k o m, r a đ i l o s e i s r c e m, pa i zanosom i invencijom, a svaka pomno izrađena stvar imala je svoj individualni biljeg stvaraoca, nije bila kopirana ni tipizirana,

stoga od trajne, počešće i historičke vrijednosti. Naši stariji zagrebački domovi jasni su svjedoci tog odličnog stvaranja, rukom izrađene divne intarzije, strojem nedostižive, naši »šlifani« bilikumi, naš skupocjeni starinski nakit, pa i onaj od kose, te mnogi bizarni predmeti po baroknim vitrinama.

Mi smo stari Zagrepčani u roditeljskoj kući doživjeli neke groteskne pojave, koje tek danas u doba općenite industrijalizacije znamo cijeniti i posvema razumjeti. Kad se djevojka zaručila, a obično bilo nekoliko godina do udaje, to je bilo i dovoljno vremena, da se njenoj opremi, naročito kućnom uređaju posveti najveća pažnja. Skeptici — oci — dakako ni da čuju o tvorničkoj robi. Sastavljale se čitulje, dogovaralo se s priznatim obrtnicima, preudešavalo se najvrednije pokućstvo iz djedova ostavštine, a za novo se odabiralo drvo, sušeno po više godina. Za kućnu rubeninu pobrinule se tetke i bakice, žrtvovavši za mladenku svoju ko svilu tanku pređu, a mnoga od njih na ručnom stanu znala je tkati ubruse i stolnjake sa sitnim uzorcima i listićima. U mnogim imućnim kućama već se pojavio stroj za šivanje, crno lakiran i sav okovan i urešen srebrom. No taj je obično smješten u salon, da tamo služi za ukras prostorije. Tako je bilo i u našoj kući. Kad je mama trebala svečanu večernju toaletu, pozvan bi u kuću stari vještak Rauch, koji je nevjerojatnim strpljenjem i brzom rukom zarubio na dan na stotine rifa sitnih cifrastih volančića, da njima ukrasi široku haljinu, služeći se uz to bijelim burmutom, da ne zaprlja svjetlu svilu. Bivalo je još i u 70-tim godinama prošlog vijeka, da su starija gospoda razmaženog ukusa naručivala novo pokućstvo, uresne ključanice i drugo jedino kod bivših zagrebačkih obrtnih korifeja. Ali je često bila muka njih naći, jer se više njih pod starost sklonulo pod krov gradske ubožnice, krijući svoju nevolju pred svijetom, te izlazeći jedino na ranu misu i na pričest. Moderni Zagreb ih je zaboravio, dočim su njihova djela danas sve vrjednija i — skuplja.

I. Ulčnik: (Nastavak)

JOSIP STJEPAN PL. MASNEC

U Zagrebu dobio je kod redatelja Freudenreicha mjesto šaptača u Hrvatskom narodnom kazalištu. Prije Masneca bio je šaptačem debeli Ferketić, koji je naglo umro. U prvo vrijeme imao je Masnec plaću od 20 for. mjesečno. Plaću ali gotovo nikad nije ni primio, pa je tako bio šaptač iz »rodoljublja« — za badava. U godini 1857. bila su dva glumačka društva u Zagrebu, hrvatsko i njemačko, a ta se društva slagala kao »pas i mačka«. Kako je hrvatskom društvu slabo išlo, to se je Joško često umjesto u šaptački koš, morao popeti na daske te kao »novo pečeni umjetnik« odigrati manje komične uloge. Dr. Demeter volio je Masneca jer je on bio »Mädchen für alles«. Doskora je Jošku plaća povišena — na papiru — na 30 for. Ljubavnica je imao više nego u plaći forinti. — Tako je Joško u kazalištu proboravio dvije godine, (za njega dugo vrijeme). Kod glumaca bio je tada šaptač smatran kao zadnji čovjek u kazalištu. I Masnec je osim šaptanja podučavao glumce i u hrvatskom jeziku. Godine 1857. izdao je »Uspomen knjigu Narodnog hrvatskog kazališta u Zagrebu.« U toj knjižici štampana je čestitka od Dra Dimitrije Demetra, koji ju za imendan posveti hrvatskom banu Josipu grofu Jelačiću, a koju je deklamirao u svečano rasvjetljenom kazalištu Josip Freudenreich. Nadalje se u toj knjižici nalazi crtica o razvitku Narodnog kazališta od Radoslava Lopašića. Konačno nalazimo u njoj i popis kazališnih članova koji su imali veće uloge: Andrijević iz Zagreba, Bill iz Češke, braća Freudenreichi iz Karlovca, Miroslav iz Srbije, Viktor iz Erdelja, Adelsheim Slovakinja, Bajza Zagrepčanka, Norveg Njemica, Oertl Češkinja, Prešl Poljakinja.

God. 1859. napustio je Joško Masnec kazalište i upisao se ponovno u preparandiju, koju je konačno i svršio te tako god. 1860. postao učiteljem u Kuželju kotara Delnice. Međutim je to mjesto morao doskora napustiti, jer ga općina radi »budžetnih nemogućnosti« nije mogla plaćati.

Kuda će opet nego u Zagreb i to ravno u kazalište gdje je dobio ponovno mjesto šaptača. God. 1862. 15. svibnja uputio se sa kazališnim društvom u Banat i Srbiju. Putovali su lađom po Savi. Na putu doživilo je društvo veliku žalost, jer je umro zaslužni član Franjo Freudenreich, nazvan »Grga«, koji je pokopan u Šamcu. Cijelu brigu oko sahrane tog vrijednog umjetnika komedijaša povjeriše Masnecu, koji je sve zdušno izvršio i zatim krenuo za družinom.

Na istom putu zadesila je Masneca nova žalost. Iz Zagreba je naime dobio vijest da mu je otac Matija umro. 29. lipnja 1862. sahranjen je otac Joškov na groblju Sv. Roka.

Kada se Masnec vratio u Zagreb bude iza oca provedena ostavinska rasprava. Kuća u Ilici je prodana, a Joško dobije svoj dio od 548 for. Iz objesti otvorio je 1863. krčmu na Cmroku sa cimerom »Krčma k Grgi, ili pij pak nejdemo.« Za tri mjeseca krčma je bankrotirala, novac propiskan, a još se pribralo i duga u visini od 158 for.

Nakon krčmarskog bankrota vratio se Joško opet u kazalište, nu tu dugo nije ostao, jer se beriva nisu redovito isplaćivala. Iz zapisnika sjednice kazališnog upravnog odbora Narodnog zemaljskog kazališta od 9. srpnja 1864., održane pod predsjedanjem dra Jovana Subotića, vidimo, da je Masnec bio vođa nezadovoljnih glumaca, a sve radi nemarno isplaćivanih beriva. Odboru je podnešena predstavka, na koju ovaj odgovori, da je sve učinjeno da se plaće redovito isplaćuju, pa se riješenje tog pitanja svaki čas očekuje. (»Domobran« od 22. srpnja 1864.)

Prigodom otvorenja prve Hrvatske zemaljske izložbe na 18. kolovoza 1864. davala se je u Narodnom kazalištu svečana predstava. Prikazivana je izvorna drama u pet činova »Zvonimir« od dra. Jovana Subotića. Redatelj je bio Josip Freudenreich, koji je igrao naslovnu ulogu. Dnevnik »Domobran« od 23. kolovoza 1864. među ostalim hvali i Josipa pl. Masneca, koji je prvi puta igrao ulogu kapetana Klonimira. Ističe da mu je maska bila osobito karakteristična.

Kako nisu plaće bile točne, tako ni Masnec nije točno dolazio na pokuse. Radi zanemarenja pokusa bude po kazališnom odboru na sjednici 7. studena 1864. osuđen na globu u iznosu osmine mjesečne plaće. Masnec zamolio je da mu se globa oprosti, ili bar da ju u mjesečnim obrocima po jedan forint može isplaćivati. Odbor je ali na sjednici 14. studena 1864. molbu odbio.

Ovakav postupak kazališnog odbora ozlojedio je Masneca, pa da izbjegne globi zahvalio se u kazalištu i pošao kao pučki učitelj u Tuhelj. Kazališni odbor na sjednici 9. prosinca 1864. uzeo je ostavku na znanje. »Domobran« od 26. siječnja 1865. javlja da je Josip pl. Masnec iz Tuhlja premješten za definitivnog učitelja u Noskovac u virovitičkoj županiji.

Godine 1865. na 10. i 11. listopada održana je prva skupština Učiteljske zadruge u Zagrebu, na kojoj je prisustvovalo oko 70 učitelja iz čitave Hrvatske. Sastanku je predsjedao Ivan Filipović a bilježnik je bio Mařik. Tom zgodom osnovana je i »Učiteljska zadruga«. Iz časopisa »Napredak« god. 1865. br. 20, vidimo da je i Masnec sudjelovao u raspravi. Spomenut ćemo nekoja imena kasnijih zagrebačkih učitelja koji su sudjelovali na tom sastanku: Fabković, Škender, Irgolić Antun, Ivkanec Tomislav, Klobučar Josip, Kobali Milan, Kuten Juraj, Mařik Vjenceslav, Modec Ljudevit, Šah Ivan, Šrabec Otto i Šuller Franjo.

Na 10. listopada bio je zajednički objed u Streljani, a tom je prigo-

dom Masnec bio stoloravnateljem. Na objedu bili su kao gosti: dr. Mirko Šuhaj, Mato Mrazović (kasniji gradski načelnik) i Bogoslav Šulek.

Na 17. listopada pošli su učitelji na zajedničko fotografiranje tadanjem fotografu Ivanu Standlu, koji je imao fotografski posao u dvorištu kuće Masnecovih roditelja u Ilici (sada br. 32). Primjerak te skupne fotografije nalazi se danas u Učiteljskom muzeju na trgu Kralja Aleksandra br. 2. Fotografija je unatoč svoje starosti veoma dobro sačuvana. Iz te fotografije snimljena je i Masnecova slika, koju nalazimo u prvome dijelu njegova životopisa. Fotografija bila je najprije vlasništvo učitelja Ivana Paljoka[4], koji je umro u Zagrebu. Svih učesnika bilo je 54. Na fotografiji nalazimo i popis fotografiranih učesnika skupštine, sa naznakom mjesta gdje je pojedinac tada službovao. Kod Masneca, koji nije tada nigdje službovao, te je valjda bio bez stalnog zanimanja stoji »potepuh«, što bi danas značilo da boemski živi. Paljok je ovu fotografiju poklonio još danas živućem umirovljenom školskom nadzorniku Josipu Kirinu koji je Joška Masneca lično poznavao. Kirin je fotografiju poklonio Učiteljskom muzeju, koji ju je našem uredništvu najpripravnije ustupio radi izradbe Masnecove slike, na čem mu srdačna hvala.

Oko god. 1866. postade Masnec učiteljem u Vinici. Kako je bio slabo plaćen izdavao je tjednik »Vinička torba«, kojeg je sam i umnožavao. Nakon kratkotrajnog službovanja vratio se u Zagreb naravno kazalištu. Na sjednici kazališnog odbora 12. veljače 1866. primljen je Masnec za respicijenta i glumca manjih najviše komičnih uloga. U kazalištu nije dugo ostao pa je u besposlici napisao komediju »Seko nećeš daleko, ili šilo za ognjilo«, koji komad se je kod nas prikazivao.

God. 1869. bude opet od kazališta pozvan da preuzme mjesto šaptalca, pa je po predstavi dobivao 3 for.

U gradskom arkivu nalazi se spis iz god. 1870. br. 3922, iz kojeg se vidi da je Masnec 2. rujna 1870. molio svjedočbu siromaštva da može moliti, bez biljega, mjesto kandidata kod brzojavnog ureda u Zagrebu. Vidi se da je Masnec htio biti i poštar.

Na 24. veljače 1873. oženio se Masnec sa udovom Vilhelminom Sruk iz Nove Vesi br. 47 (kasnije br. 40), sa kojom je imao više djece, koja su sva umrla izim sina Josipa rođenog 1864. (prije braka kao nezakonit).

Uvodno smo spomenuli da je Masnec pisao pjesme i male pripovjetke, koje je sam raspačavao. God. 1857. izda »Uspomenu knjigu našeg kazališta«. Dobra mu je knjižica iz god. 1871. »Nješto o ljudskih temparamentih kao i karakterih o upće«. U toj knjižici opisuje temperamente raznih ljudi, a za primjer stavlja uvijek po koju poznatu zagrebačku lič-

[4] Paljok Ivan bio je sin Paljoka Josipa čizmarskog obrtnika i kućevlasnika u Novoj Vesi br. 80, (sada br. 28).

nost. Ruga se tadanjim modernim krsnim imenima, kojim su se nazivale »fineše frajlice« kao: »Neti, Beti, Charlota, Loisa, i t. d., a tih imena nema u kalendaru. Zagrebačke djevojke treba da se nazivaju našim starim domaćim imenima kao: Bara, Kata, Malča, Reza, Fana i t. d. Kad se zagrebačke djevojke udavaju »one fineše uzele bi samo beamtere, künstlere i sličnu gospodu, a naše domaće uzimlju meštre i hižne gospodare«. Uslijed toga one fine prečesto ostaju »stare frajle« a dogodi im se i po kakav »maleur« od čega se skandalizira cijela ulica«.

Zanimiva je pripovijest o noćnom životu u tada poznatoj kavani »Zum ewige Licht«[5]. Ta se kavana nalazila na Jelačićevom trgu (danas kuća br. 25). U toj kavani sastajala bi se po noći kojekakova sumnjiva klatež. Naročito bilo je tu »Falschspielera«, »Kozaka«, koji su kod kartanja precizno — čistili džepove naivnih građana. Ti tipovi imali su svoj jezik pa bi na primjer policajca zvali »Fleischmänner«, »Schurtzer« značio je židov, »beducht« oprezan, »beznikt« potraga, »rathrutscher« domaćina. Taj jezik zvao se je gočevarski.

Masnec kaže da se je bolje na cesti sastati sa regimentom hajduka nego sa jednim od ovih »Freischuppera« ili varalica u igri. Izim tih našlo se je u toj kavani i žepara-virtuoza, koji su svoj posao tako sigurno i drzovito izvađali, da su se međusobno kladili kako će novčarku, kojem od prisutnih, neopazice ukrasti. Tako se je jedan sa svojim drugom kladio za 5 »koscher« čistih dukata da će barunu N. N. koji se je jedne večeri kartao, u roku od jednog sata, neopaženo iz džepa »posmeknuti« i natrag mu vratiti lisnicu sa novcima. Lupež pristupi k stolu gdje se barun kartao i doista mu neopaženo izvuče lisnicu u kojoj je bilo 18.000 forinti u raznovrsnim banknotama. Sa lisnicom otide u zahod i pobilježi brojeve i serije banknota. Zatim se vrati u kavanu i neopaženo turi barunu lisnicu u džep.

[5] U doba kada se je opisana zgoda u kavani »Zum ewige Licht« odigrala, bio je njen vlasnik Lavoslav Heimbach, odnosno njegova supruga. Izgleda da su vlastima dodijali česti noćni skandali u toj kavani, pa je konačno Heimbachu oduzeta kavanska dozvola. Iz spisa br. 3859 iz 1871. i 1238 iz 1872. grad. poglavarstva, vidi se da je postupak protiv Lavoslava Heimbacha vodio gradski vijećnik August Šenoa. Na preslušanje 28. srpnja 1871. pristupio je Heimbachov sin Julije koji izjavljuje da je njegov otac Lavoslav već 80 godina star, rodom je iz Pešte, u Zagrebu boravi već 40 godina, a kavanu imade od 1852. Dozvolu podijelio mu je načelnik Kamauf. Ustanovljeno je, da je Lavoslav Heimbach već nebrojeno puta policajno kažnjen radi prekoračenja policajnog sata, a naročito radi kartanja zabranjenih igara u posebnoj sobi. Julijo Heimbach u obranu navađa da se u susjednoj Kavani kod Angelusa po cijelu noć svira i buči, a policija preko toga prelazi. Posebnu sobu drži ali ne za kartanje već za odličnije goste koji se ne mogu sa prostim svijetom miješati. — Još se tuži da mu gradski kastelan nije prijatelj, dapače je stražarima naložio da na Heimbachovu kavanu naročito paze. Konačno je Heimbach kažnjen sa globom od 100 for. i kavana mu je zatvorena. Zemaljska vlada je tu presudu potvrdila. Novu kavansku dozvolu uzeo je sin Julijo Heimbach, koji se je 1875. preselio u Pristerovu kuću na Jelačićevom trgu br. 420 (sada broj 15).

Iza toga otiđe drugom stolu i zovne platiti. Posegne u džep i »konstatira« da njegove lisnice nema. Podigne buku vičući da mu je netko lisnicu ukrao. Svi se digoše na noge izim onog stola gdje je barun kartao. Kavanar Heimbach odmah dade vrata zatvoriti i pozove policajnog komesara.

Kada je komesar došao sa dva pandura zamoli prisutne da svaki svoju lisnicu pokaže, pa će oštećenik kazati koja je njegova. Tako dođe na red i barun, koji je isto pokazao svoju lisnicu. Čim je »Gauner« ugledao barunovu lisnicu, zavikne: »To je moja lisnica!« Barun zapanjen sa te bezobrazne tvrdnje poče komesara uvjeravati da je to njegova svojina i upita lopova što se u lisnici nalazi. Lopov se nadao tom upitu pa je počeo čitati brojeve i serije pojedinih banknota te naveo točno koliko je novaca. Komesar je uvidio da je sve točno i predao barunovu lisnicu lopovu, a baruna dao je odvesti u zatvor. Drugi dan kada se je trebalo obaviti preslušanje o »krađi« lopova naravno nije bilo, a barun oštećen za 18.000 forinti, bude pušten kao nedužan na slobodu.

Joško Masnec je napisao i kazališne uspomene iz raznih godina. Sigurno je izašlo još mnogo knjižica, ali se sve nije sačuvalo. Izim toga pisao je pričice i pjesmice za šaljive listove.

Umirovljeni školski nadzornik Josip Kirin priopćio nam je zanimljivu crticu o jednom Masnecovom posjetu u Mariji Bistrici, gdje je Kirin kao učitelj službovao. Bilo je to oko god. 1880. Jednog dana prije podne posjeti Kirina jedan gospodin koji se predstavio kao Josip pl. Masnec po zanimanju učitelj bez mjesta. Kirin je Masneca još iz Zagreba poznavao, dok se je kao učiteljski pripravnik s njime jednom sastao. U razgovoru o prošlim lijepim vremenima o kojima je Masnec toliko znao pričati došlo je i vrijeme k objedu. Kod Kirina koji je bio oženjen, nalazio se i njegov tast. Kirin je mislio da će Masnec otići, pa ga stoga nije na objed ni pozvao. Domaći sjeli su k stolu i počeli jesti kiseli kupus sa suhom svinjetinom. Masnec vidivši da se njega k stolu ne zove primjeti: »Vidim da ste dobri Hrvati«. Kirin ga upita po čemu zaključuje. Masnec odgovori: »Svi pravi i dobri Hrvati rado jedu kiseli kupus sa suhim mesom«, a iza kratke stanke nadoveže: »Ali i ja sam dobar Hrvat!« Kirin ga je odmah shvatio; svidila mu se ta Masnecova dosjetka, kojom se je sam pozvao na objed. Naravno da je Masnec odmah pozvan k stolu pa je tu svojski pokazao i djelom, kako je on »dobar Hrvat«, zaljevajući kupus i meso dobrom zagorskom kapljicom. Kada je ručak bio gotov primjetio je Masnec da svi dobri Hrvati iza objeda »srču« i crnu kavu. Kada mu se i ta želja ispunila, zaželio je Masnec u ime »dobrog hrvatstva« i jednu cigaricu. Kako Kirin i njegov tast nisu bili pušači to naravno Masneca nisu mogli sa cigarom ponuditi. Vidivši Masnec da cigare nema, posegne u džep od prsluka te izvadi cigaru sa riječima: »E Joško, ti si ipak najbolji Hrvat jer imaš i cigaricu!«

Masnec je još neko vrijeme kod stola sjedio, a onda »put pod noge«, i pošao do drugog »kolege« učitelja na večeru.

Josip Masnec umre nakon duljeg bolovanja u bolnici Milosrdne braće 17. srpnja 1886. u 52 godini. Ostavio je sina Josipa.

Prigodom Masnecova pogreba 19. srpnja 1886. dogodio se nemio slučaj. Sprovod je krenuo iz dvorišta bolnice Milosrdne braće u 5 sati poslije podne. Sakupila se rodbina i nekoliko prijatelja da Masneca otprate na vječni počinak. Kada je svećenik počeo sa crkvenim obredom začuje se najednom iz drugog kata bolničke zgrade očajan ženski povik: »Vrag vas je dal, kaj ste se tu skupili, zakaj niste donesli luka da bolje plačete?« To je bila neka 20-godišnja luda djevojka koja je iz sobe utekla. Djevojka bude iz ove nemile scene dakako odmah odstranjena.

Sudbina je htjela da se netko naruga i onima koji su na zadnjem putu sprovađali vječnog šalivdžiju i satirika, koji se je toliko puta drugima narugao.

Masnecov jedini sin **Josip** izučio je tipografski zanat u tiskari »Narodnih Novina«. U knjigi »Učenika tiskare Narodnih Novina« osnovane 1. kolovoza 1874., upisano je na devetoj strani da je Josip pl. Masnec (sin) 7. rujna 1877. počeo učiti tipografiju, te da je 10. rujna 1881. oslobođen. Na istoj strani stoji da je Masnecu naukovanje produljeno za četiri mjeseca radi neurednog ponašanja. To su potpisali ravnatelj tiskare Miloš Zec i poslovođa Ivan Hörer. Izgleda da je Masnec (sin) bio isto tako nemirna duha kao i njegov otac. Josip Masnec je neko vrijeme radio kod Narodnih Novina, a zatim je otišao u Trst, gdje je još prije rata umro.

Knjiga »Učenika tiskare Narodnih Novina« služila je kao dokazalo da su naučnici izučili tipografski zanat. U ono doba nije se naučnike oslobađalo putem obrtnih vlasti. Svaki naučnik bio je upisan kada je stupio u nauk, a na dan oslobođenja upisalo se je to u istu knjigu, a potpisali su poslodavci i svi u dotičnom poslu namješteni tipografi. Prvi naučnik koji je stupio u tiskaru »Narodnih Novina« bio je Otto Oppel. On je naukovanje započeo u tiskari dra. Ljudevita Gaja 5. ožujka 1872., a oslobođen je kod »Narodnih Novina« 26. veljače 1875. Isto tako je u Gajevoj tiskari 23. veljače 1873. započeo naukovanje Stjepan Timet, a oslobođen je kod »Narodnih Novina« 5. siječnja 1877. Timet se je isticao kao agilan vođa zagrebačkog radništva, pa je kroz dugi niz godina bio i gradski zastupnik, biran na listi »Hrvatske stranke prava« u III. izborništvu. Još danas živu dva tipografa umirovljenika koji su među prvima kod »Narodnih Novina« izučili i to: Vladimir Vormastini i Vjekoslav Fröbe. Sva oslobođenja koje smo ovdje naveli, supotpisao je nestor zagrebačkih tipografa Gjuro Majcen, koji u visokoj starosti u Zagrebu živi (preko 82 godine). Majcen je i danas namješten kao korektor u tiskari »Narodnih Novina«.

GORNJI GRAD

TREĆI PRIZOR

Sredinom ulazi Nerinijeva.

Nerinijeva: Conte?

Spinelli: Bianca?... Kako vas dugo nisam vidio!

Nerinijeva: Conte, osam godina... I promijenili ste se... Posijedili...

Spinelli: Mnogo se je toga u ovih osam godina dogodilo... Kako ste vi živjeli... Vaš je život pun senzacija... Ove turneje iz grada u grad.

Nerinijeva: Ovih posljednjih osam godina, conte, ja nisam doživljavala gotovo ništa... Stan, probe, garderoba i predstave... Ali nisam došla da o tome govorimo... Htjela sam samo da nešto vidim u tome gradu... I kada je intendant Hreljanović došao u Milano, da traži opernu grupu za gostovanje u Zagrebu, pristala sam na njegove propozicije... Osjetila sam nostalgiju da vidim Zagreb... Da vidim taj za mene sudbonosni grad... I došla sam!

Spinelli: Čitam u novinama vaše furore.

Nerinijeva: Prije osam godina spremala sam takove novine, conte... Iza toga sam u takovim kritikama vidjela kao neku satisfakciju za ono... što mi se je dogodilo...

Spinelli: Bianca, vi mnogo toga ne znate!

Nerinijeva: Ja znam sve ono, što je ovdje zapisano... Ali onda je prošlo vrijeme i te neke imaginarne satisfakcije... i meni je danas svejedno što oni u novinama pišu i zašto oni u gledalištu aplaudiraju.

Spinelli: Znam Bianca, kriv sam.

Nerinijeva: Ne kriv zbog onoga što ste mi učinili... Krivi ste zbog onoga što ste mi prije govorili... To niste smjeli... Zašto ste nešto obećavali u što i sami niste vjerovali?... Zašto ste u meni sagradili neke lažne kule i iluzije?... Zar vam ja nisam i sama govorila: — »Prestanite, to je sve previše lijepo a da bih mogla u to vjerovati«... — A vi ste nizali riječ po riječ... i te vaše riječi bile su vjerojatne kao kamen... i kada ste potpuno sagradili zgradu neke naše sretne budućnosti... sretne, conte... onda ste mi poslali neko pismo, a stari flautista Fichtner mi je rekao da ste se vjerili s nekom bogatom baronesom... I ja sam ostala sama... I što mi je bilo najgore, svi su znali za naš odnošaj... Vi ste uvijek govorili da se ljubav ne smije stiditi... I kolege... i svi oni iza kulisa... i kada sam poslije vašeg pisma još jedanputa nastupila u Zagrebu... vidjela sam i u gledalištu kao da me svi oni redovi i lože gle-

daju i govore: — »Luda Nerinijeva« ... I dogodilo se da sam zatajila ... U drugom činu morala je nastaviti jedna kolegica.

Spinelli: Uboga moja Bianca! ... Za to nisam ni znao!

Nerinijeva: Bili ste suviše u vašoj novoj sreći, conte ... I tko da onda misli na ...

Spinelli: Stanite, Bianca! ... Da vi znate zašto je do svega toga došlo ... I što se je od onda do danas u meni odigralo ... vi mi sad nebi spominjali neku moju sreću ... Ja vjerujem .... ja dapače znam ... da ste vi mnogo patili ... da ste mnogo trpjeli ... ali sve to, moja Binca, nije ni sjena onoga što se je samnom događalo ... Život je tako pun iznenađenja ... mi uvijek stojimo pred nekim vratima i sami ne znamo što se iza njih sakriva ... I ja sam onda morao ... morao, Bianca ... otvoriti takova vrata, jer da ih nisam otvorio danas bi već osam godina bio mrtav ... I ne samo to ... Ja bih i kao mrtvac bio donio sramotu mom starom ocu ... i sestri ... zbog kojih sam jedino to učinio ... Bianca, ja vam ne mogu sve reći, ali vas molim da mi vjerujete da je sve ono, što sam vam govorio, bila istina ... u koju sam vjerovao ... Kunem vam se ... Bio sam tako sretan kada sam vas gledao iz lože ... ili kada sam dolazio u vašu garderobu ... ili odlazio s vama u vaš mali stan u Jurjevskoj ulici ... Ona vaša soba imala je u sebi toliko topline ... i ljepote ... i sreće, kakove neću više nikada osjetiti ... Ja znam da vam je bilo užasno ali ja nisam mogao drugčije ... Ja sam već sa samim porodom povezao sebe uz neku tradiciju imena Spinelli i odgajali su me da su me male nepromišljenosti mogle stajati života ... Sada sve to stoji iza nas i dajte mi barem učinite tu radost, da pročitate ono pismo, kojega ste mi prije osam godina vratili nepročitanog! ... Ja sam ga čuvao kao savjest i da sam znao gdje ste ja bih vam ga bio slao toliko puta, dok ga vi ipak nebi otvorili i pročitali.

Spinelli podje do zrcala da ga zatvori.

Nerinijeva ga zaustavi: Zašto zatvarate tu sliku?

Spinelli: Ta je slika uvijek zatvorena.

Nerinijeva: To je ona? ... Vaša gospođa? ... Zar ne? ... Da to je ona ... Sada se sjećam ... Dama iz lože broj tri ... Bila je često na mojim predstavama ... Njen otac slao mi je ruže ... Vi ste ih bacali u onaj kosi vrt iza kuće u Jurjevskoj ulici ... Vjerovala sam da ste bili ljubomorni ... Život je doista pun iznenađenja.

Spinelli: Ah, tih potrganih bukeja nisam se ni sjetio!

Nerinijeva: Malo ste mislili, conte ... Tko nešto u mislima često obnavlja, taj se susreće i sa sitnicama ... Da sam pisala, ja bih bila točno ponovila sve one vaše riječi ... Ja ih i onako znam ... Govorila sam ih sama sebi.

S p i n e l l i : Stanite, Bianca! . . . Ako sam vam priznao ono prvo, zašto sam prije osam godina učinio ono, što jesam . . . onda vam priznajem i to, da sam iza zatvorenih vrata našao ono, čemu se nisam nadao . . . i što je posve zasjenilo i Jurjevsku ulicu . . . i sve moje riječi.

N e r i n i j e v a: I to je bila ova gospođa? *(Kazuje sliku).*

S p i n e l l i : Da, Bianca!

N e r i n i j e v a: Dakle nije bio samo interes?

S p i n e l l i : Ne ispitujte . . . Sve vam je to tako glupo . . . i tako nesretno . . . Da vam mogu sve reći, vi bi žalili čovjeka, koji stoji pred vama.

N e r i n i j e v a : Conte Spinelli, vi ljubite tu damu?

S p i n e l l i : Učinite mi radost i govorite o tom pismu!

N e r i n i j e v a : Razumijem . . . Sve znam . . . Da sam to znala, što sada znam, ne bih vas nikad osuđivala . . . Sada razumijem zašto ne izlazite . . . To mi je danas rekao stari Fichtner . . . I slutim zašto je ta slika sakrivena sa zrcalom . . . I zašto sam danas ovdje našla starca, conte . . . A to pismo? . . . Pa ja znam što je u tom pismu . . . Da sam išla za tim, ja bih i bez tog pisma mogla naći moguće i mnogo više, conte Spinelli . . . Mnogo više nego što vrijedi taj list. *(Podere ga).* I ja nisam nikud izlazila osim tamo, gdje sam morala . . . I gdje još uvijek moram. Ja nemam vaše slike iza ogledala . . . ali . . . Pustimo to! . . . Spomenula sam vam da sam pristala na Hreljanovićeve predloge da vidim Zagreb . . . Došla sam po odgovor na vaše riječi o sretnoj budućnosti . . . Htjela sam vidjeti vašu sreću . . . i našla sam sakrivenu sliku . . . Ubogi moj, conte Spinelli . . . Čini mi se da smo obojica umrli prije osam godina . . . Hiljadu osam sto osamdeset i treća bila je za nas oboje nesretna . . . Nas se je dotakla neka čudna ruka . . . Ruka koja mrvi i ubija . . . Vidite, u ovaj čas su aktuelne one vaše riječi iz Jurjevske ulice . . . Ne ono što je oko nas, nego ono što je u nama . . . I cvijeće . . . i bukeji . . . i vijenci . . . nisu Nerinijeva, kao što ni ova palača Spinelli nije bogatstvo, za koje sam vjerovala da ću naći . . . Mi jedan drugome nemamo ništa više reći . . . Mislit ću na vas!

S p i n e l l i: Bianca, još čas . . . Vi ne smijete zaboraviti da pripadate onoj slavi, koja s vremenom tamni . . . Ja znam da vam od vaših gaža ne može ništa ostati . . . Kada će jednoga dana prestati vijenci . . . onda će Nerinijeva morati svoju glavu zakloniti pod nekim sigurnim krovom . . . Vi imate na to pravo . . . Napišite sami brojku na tom čeku . . . I vi i ja suviše smo dali za tu lažnu sreću . . . To što me okružuje, skupo je plaćeno . . . Dva života!

N e r i n i j e v a *(napiše nešto na čeku):* To spremite . . . I pustimo neka sudbina odredi, što nas čeka iza onih nepoznatih vrata, koje se zovu i sutra . . . i prekosutra . . . i nitko nezna onaj datum, kada već ispred nas ne će biti zatvorenih vrata.

Iz vana se čuju kola.

Spinelli: Bianca, vi ste još uvijek idealistkinja iz Jurjevske ulice.

Nerinijeva: Nema te svote, koja bi mogla zamijeniti ono, u što sam prije osam godina vjerovala... Spinelli, osam godina života u grobnici to je gore od osam stotina smrti.

Vani se čuje zvono.

Spinelli: Tko bi to mogao biti u kasnoj noći?

Nerinijeva: Idem... Moguće da ću vam se jedamput javiti.

Spinelli: Ostanite još čas... To se je sigurno povratio moj tast... On jedini ovamo dolazi... Onaj koji vam je slao ruže.

Nerinijeva: Da vam ne će biti neugodno, conte?

Spinelli: On sve čuje i ništa ne čuje... On sve vidi i ništa ne vidi, Bianca... On je kao ovo zrcalo, koje sakriva pravu sliku.

ČETVRTI PRIZOR

Ulazi u pozadini lakaj.

Lakaj: Milostivna gospođa contesa!

Spinelli: Contesa?

PETI PRIZOR

Na vratima u pozadini pojavi se Lidija.

Lidija: Da ja sam!... Vi niste sami?... Začuđuje vas što sam došla?... Uostalom ja sam znala da imate posjet... Nije bilo teško pogoditi... Vaša su kola stajala ispred teatra... Netko mi je u svoj čas rekao da je primadona Nerini ona sjena, koju ste mi spomenuli kada smo se prvi put sastali u palači mog oca... Zato sam išla u kazalište... I dami mogu čestitati na njezinoj umjetnosti!

Nerinijeva: Hvala vam, conteso!... Ali ja mislim da sam ovdje suvišna... Dozvolite mi da se poklonim!

Lidija: Zašto bi vi bili suvišni?... Moguće ja, a ne vi... Gospodin conte Spinelli ima prava da bude nesmetan u svojoj palači i da prima koga hoće ... i kada hoće!

Spinelli: Kako da protumačim sve to?

Lidija: Vrlo jednostavno... Htjela sam provjeriti riječi mog oca, koji mi uvijek spominje neke vaše molbe... I ona vaša pisma, koja mi šaljete gotovo svakog dana... Vidite, gospodin Spinelli, da ja imam ipak pravo ... i da mene okružuje samo blef... Taj moj posjet bit će škola i za mog oca, koji je uvijek govorio a da i sam nije znao što.

Nerinijeva: Ja ne mogu više ovdje ostati... Da vi, conteso, znate što smo mi govorili prije vašeg dolaska, onda biste upoznali koliko su te vaše primjetbe deplasirane... Nerinijeva nije nikada došla u ničiji

život da bude razlog bilo kakove smutnje... Moj poklon, conte i contesa Spinelli!

Ode pozadinom.

ŠESTI PRIZOR

Lidija i Spinelli.

Lidija: Nerinijeva je sabranija od vas, Spinelli... Ona je vrlo vješto ... za vas ... parirala moje aluzije...

Spinelli: Oprostite mi... ali ja se ne mogu još uvijek snaći... Ja sam zatečen s nečim neočekivanim... Ne mogu vjerovati da ste vi doista ovdje... Sve to mi se pričinja kao halucinacija... Da ne znam što znam, mislio bih da u vama tinja ipak barem iskra nekog interesa...

Lidija: Nemojte krivo misliti, Spinelli... U meni nema nikakovih iskara... Mene je dovela ovamo samo srdžba, što mi otac uvijek govori o nekoj vašoj nesreći... a sve zbog mene... On bi htio da me ... i opet zbog nekih za mene suvišnih ljudi ... preseli iz Gornjega Grada na Zrinjevac... Htio bi da vam i faktično postanem ženom, samo da parira neke izmišljene fame o meni i vama... Ja sam već htjela da se formalno razvedemo... Likvidiramo... Vi ste dobili svoje za čim ste išli... ili što vam je onaj čas trebalo pa čemu onda ta suvišna komedija da vi svake godine nekoliko puta dolazite k nama... gore... i da vas moje dijete nazivlje ocem?... Vi ste mi, Spinelli, sami prije osam godina spomenuli neku nepoznatu ženu, za koju ste rekli da je istinski ... a onda ste iz kurtoazije i delikatnog momenta dodali ... da ste mislili da ju istinski ljubite... Ta vaša izjava bio je glavni razlog, da sam bez daljnjeg promišljanja pristala na očev prijedlog... Htjela sam mira... Mira, Spinelli... Kasnije sam bez mog interesiranja doznala da je ta druga mogla biti jedino Nerinijeva... Danas sam je našla ovdje ... i ja mislim da je došao zgodan momenat... Za to ... i samo za to sam došla... Ja znam da je ona onda napustila Zagreb zbog vas... vi niste vjerojatno znali gdje je ona ... ali ona je danas ovdje i dajte bez kurtoazije priznajte, što ste onda učtivo i delikatno zatajili... Vi ste danas bez briga ... i bez nekih obveznica, koje ste mi protiv moje volje priznali kod našeg prvog sastanka ... vjerujem da je i njoj dosta i pozornice i putovanja po svijetu ... a ja ću biti zadovoljna ako ne ću više morati prekidati oca... Zašto da se nerviram?... Zašto da i dalje lažem svom djetetu, koje svakim danom stavlja na mene sve pametnija pitanja?

Spinelli: Vjerujete li vi, konteso, u ljubav kod prvog susreta?

Lidija: I vjerujem... I ne vjerujem... Te teme mi nisu prijatne... Mi smo sklopili posao i za to dajte da taj naš ugovor u istom tonu i stilu i dovršimo... Ja vas ne mrzim, jer ja za vas ne osjećam ni simpatije ni odvratnost... I govorimo posve realno... Sve što imate zaslužili ste...

Ako vam je stalo do mog mira ... i do istine kod mog djeteta ... vi ćete sutra otići do Nerinijeve ... reći joj golu istinu ... i iza toga ćete odabrati svoj novi domicil ... Ovu palaču i resničko imanje ja od vas kupujem po cijeni, koju vi zatražite ... Tako ćemo i pred ljudima spasiti neku čast, da ste nakon divorsiona samnom vratili mi sav moj miraz!

Spinelli: Ja to ne mogu učiniti, conteso ... Vi mi ne dopuštate da vam sve velim ... Ja mogu jedino nestati ...

Lidija: Ne, ne! ... To ne, Spinelli! ... Onaj Keglević ... I on mi je pretežak ... Što sam dalje od njegove smrti, sve više ga gledam ...

Spinelli: Ja sam u vama kod prvog susreta izgubio sebe!

Lidija: A Nerinijeva?

Spinelli: Vi ste je odmah potamnili.

Lidija: I što je radila noćas ovdje?

Spinelli: Zvao sam je ... Molio sam da dodje ... Htio sam joj dati ovo pismo, koje mi je ona prije osam godina neotvoreno vratila ...

Predaje Lidiji poderano pismo sa stola.

Lidija: Pa to je ček na pedeset hiljada forinti?

Spinelli: Onda sam mislio da ću je tom brojkom umiriti ... Znao sam da sam joj učinio krivo ... jer sam joj obećao neku sretnu budućnost ... ali kada sam stao pred vas, nje je nestalo iz mojih zanosa ... To je istina izmedju mene i Nerinijeve.

Lidija: I danas ste joj ponovno davali to pismo?

Spinelli: Da, conteso ... I ona ga je nepročitanog poderala.

Lidija: Po tome vas ta žena istinski ljubi!

Spinelli: Vjerujem joj.

Lidija: Saberite se, Spinelli ... Moj predlog bio bi i za nju satisfakcija!

Spinelli: Ali ja to ne mogu prihvatiti ... Ja ne mogu bez vas.

Lidija: Budite sabran ... Vi znate da su vaše riječi suvišne.

Spinelli: Ali su istina!

Lidija: Vi tim izjavama kršite vaše obećanje, koje ste mi zadali!

Spinelli: Ja vam više o tome ne ću spomenuti ni riječi ... Pustite me i dalje u toj grobnici ... To je sve što tražim od vas.

Lidija: Vi ste neobičan čovjek ... Vi umjesto da živite, hoćete da se sam zakopate ... *Pripali cigaretu* ... Žao mi je da sam uzaludno došla ovamo ... I kako bih bila radosna da sam ove noći mogla vas i Nerinijevu prenijeti u vrijeme prije osam godina ... *Prošeće se po sobi i stane pred zrcalom. Izvadi lornjon:* Tko je radio ovu moju sliku? ... To je po fotografiji iz očevog albuma ... I zašto je to sakriveno s ovim zrcalom?

Spinelli: Tu sliku samo ja gledam, contesa!

Lidija: I njoj ste ju pokazivali?

Spinelli: Ne... Ona je došla u času, kada više nisam dospio sakriti tu svoju tajnu.

Lidija: Kako je sve to čudno... Ta moja slika... i vi... i Nerinijeva, koja dere vaše nepročitano pismo... Toliko sam toga slušala o tim damama iz teatra...

Spinelli: I ja bih bio sretniji da Nerinijeva spada u takova pričanja... Noćas sam joj davao posve prazni ček da sama ispuni brojku... Po želji... I to je odbila!

Pruži Lidiji ček sa stola.

Lidija (*čita*): I što velite na to što je tu napisala?

Spinelli: Nisam pročitao, conteso... Neznam!... To je napisano čas prije vašeg dolaska.

Lidija (*čita glasno*): »Bianca Nerini vjerovala je u sreću do oktobra 1883. godine.«

Spinelli: Uboga Bianca!

Lidija: I pet jedno moje razočaranje!... *Baci cigaretu.* Žao mi je da sam došla... Sve me to ponovno zbunjuje a mislila sam da ću si s tim posjetom stvoriti mir... Spinelli, ja vam mogu samo to reći... Skinite tu sliku... Sažgite tu obmamu... Osjećaji te žene ne će nikada vama pripadati.

Spinelli: Lidija!

Lidija: Oprostite mi taj noćni intermezzo... Zaboravite ga... Sugerirajte si da je sve to bila samo halucinacija... I održite vaše obećanje ove noći... Nemojte više nikada samnom progovoriti ni riječi... o onome... što i onako nema smisla.

Ode sredinom.

Spinelli tupo stoji. Čas kasnije začuju se kola iz vana. Klone u fotelj i podboči rukama glavu.

SEDMI PRIZOR

Ulazi lakaj u pozadini.

Lakaj: Milostivna gospodja contesa se odvezla... Gospodin conte?... Što je vama za miloga Boga?

Spinelli: Ugasi svjetla.

Lakaj gasi svjetla.

Lakaj: Ima li gospodin conte još koju želju?

Spinelli: Ako tko sutra za mene pita, reci mu da me nema u Zagrebu... I donesi još jednu flašu konjaka!

ZASTOR

M. N. Ribarić:

Stara ulica novoga grada

Nama zagrepčanima draga je svaka ulica u Zagrebu bez razlike, bila ona u gornjemu ili dolnjemu gradu, jer svaka od njih krije u sebi za nas svete uspomene miloga nam djetinjstva, kad smo se po njima lovili ili inače kako igrali. Svakomu je osobito draga ona ulica, gdje se je — ne samo rodio, — već gdje je sproveo najviše ugodnih časova tog našeg života. I kao što naš dragi bruder Rudeša Habeduš toliko pjeva o ulicama i kutevima gornjega grada, u kojima ima doista najviše tragova historiji našega dragoga grada Zagreba, nama, koji smo se rodili u »dolini suza«, to jest u dolnjemu gradu, ima za nas čari i slatkih uspomena na prošlost i Petrinjska, Palmotićeva, Marovska, Nikolićeva i druge ulice, pa Zrinjevac, kao za druge Promenada i drugi dijelovi gornjega grada.

Ja ću ovdje iznijeti impresije Petrinjske ulice. Početi ću s njome, ne zato što sam se u njoj rodio i prohodio, već i za to, jer je i ona puna lijepih historijskih momenata.

Eto: idete li počam od Jelačićevog trga ili Harmice, gdje su još prije dvadeset i pet ili trideset godina stajali mesarski štandovi, nailazite na prvu zgradu, gdje je bio srpski konvikt (današnja Srpska Banka). Iz te su zgrade dnevno izlazile djevojčice i djevojke, koje su pod paskom profesorice polazile u škole. Do nje je bila Pučka kuhinja i tiskara Rulica, koji je kasnije podigao u Jurišićevoj ulici palaču i u nšii postavio u naravnoj veličini statuu Johana Gutenberga, patrona crne umjetnosti. Tu je poslije bilo i sjedište nekada poznate »Hrvatske Zajednice«, baš u tim prostorijama te Pučke kuhinje, gdje je naš poznati g. Ivica Peršić grmio i dijelio lekcije... Danas je tu krasna palača, kao i do nje druga, pa treća itd., a prije su to bile purgarske kućice jedva na kat velike. Tamo na uglu današnje Amruševe (prije Sudničke) ulice, u kojoj je stanovao i poznati madjaron Nikola pl. Czernkovich, fiškal, kojemu su često puta razbijali prozore, stajala je jednokatnica u čijem su dvorištu bila spremišta mesarskih štandova i gdje su se veliki parcovi odgajali (jer je bilo u izobilju kosti i mesa), koji se nisu ni čovjeka bojali. Kad je 1891. neki mesarski kalfa pijan zaspao na jednom štandu, neki Jurek Habazin, štakori su mu pojeli prste na nogama. Tu je nekada imao svoju kavanu starina Kauders, a iza njega bio je tu i Edison kino, glasovit sa svojim Wild-West filmovima itd. Na suprotnoj strani bila je kuća g. Mudrovčića, (danas zgrada kr. kotarskog suda) u kojoj je bila glasovita gostiona »K vuku«, u kojoj su se mnoge parnice riješavale bez suda, jer ovamo su najviše zalazili fiškali sa svojim klijentima i gospoda suci za vrijeme pauze na gablece, dok su u dvorištu bile velike radionice: stolarska Gabrona i tokarska Kelemena, koji je uz to imao i na ulicu dućan

(kraj krojačke radnje moga oca). Na tavanu stolarske radione (u dvorištu) bilo je skladište buha uz ono more hoblinja, ali bio je i jedan prozorčić, koji je gledao u uze varmeđije, s kojeg smo mi nekolicina, koji smo za njeg znali, gledali vješanje razbojničke trojke Brezović—Petrek—Vukanića, (6. II. 1897.) koja je banda za onda bila strah i trepet za cijelu zagrebačku okolicu. Osobito za majstore: čizmare, opančare, šnajdere, užare itd. svi oni, koji su svoju robu razvažali na sajmove i morali prolaziti kroz Stenjevec—Zaprešić. O, kako bi skupo bio plaćen taj prozorčić da se je znalo za nj.

Ta varmeđijska zgrada još i danas postoji i ona kvari cijeli izgled na Petrinjsku ulicu, jer se je izbočila do sredine ceste, te sa susjednom zgradom Kotarskog suda čini »neugodan kutić za nuždu«. U njenom dvorištu mnogi su odlični političari prošetali koji taj časak odmora, dok se u zatvorima promijene kible i pometu prostorije... Uspomene su to velike i nezaboravne za one, koji su imali tu čast tu proboraviti jedno vrijeme, (dakako kao budžije tadašnjeg poretka). Evo, tamo gdje se danas uzdiže velika redarstvena zgrada, bila je to nekoć vojarna sa velikim dvorištem, koje se je proteglo preko do Zrinjevca, a u jednom se njenom uglu sa strane Zrinjevca stisla »Črlena lampa«. Tu, po tom dvorištu znali smo skakati i bezbrižno se sigrati lovice ili »raubera i pandura«. Cijelo dvorište smo sprevrtali za naše špekule, a gospodin kapetan Mamula i te kako se znao na nas ljutiti, ali bi na posljetku mahnuo rukom i rekao: »Do vraga, niste ništa bolji no šta sam ja bio! Mladež je uvijek ista!«

Preko puta te zgrade bila je nekad mala grajzlerija Bivalice, kamo je svatko rado zalazio na prve kranjske kobasice, a pogotovo naš »Cigajner baron«, koji se po Petrinjskoj ulici vozikao u četveropregu i kod Bivalice gablao te kobasice, koje su mu išle osobito u tek. Kad bi se tu ustavile njegove kočije (u prvim kolima vozio se njegov cilinder i štap, a tek u drugim on sam), sve bi ovamo nagrnulo i on bi sve častio jelom i pilom.

O, a kako smo se tek po tim kutevima tih kuća skrivali kad su 1903. bile velike demonstracije protiv bana grofa Khuen-Hedervarya, pa kako nas je redarstveni kapetan Gütner naganjao na konjima po cijeloj Petrinjskoj ulici i dao pretražiti sve veže, a mi bi mu se smijali kroz prozore stanova. Jednom smo, već u noći, privezali štrike preko ulice i digli galamu, a kad su dojurili »okonjeni«, jedan za drugim su popadali s konja, pa i sam taj kapetan Gütner. Tada je došao »Štandrecht«, te je sam krvnik među oficirima na čelu kompanije maširao po gradu, a kapetan Gütner sa svojim »okonjenim« stražarima naprijed pred njima.

Petrinjska ulica bila je u to vrijeme (od sagradnje novog kolodvora 1892.) prenapučena Mađarima, koji su bili službenici na željeznici, te se ovamo doselili, a da im bude bliže u službu, nastanili se po Petrinjskoj ulici. Počele su nicati krčme sa mađarskim ciganima, te je osobito oko prvoga

ili u nedjelju bilo uvijek veselo po cijeloj ulici, jer su iz svakog lokala cvilile gusle i cimbale, a plesanju ni kraja ni konca. Često puta bi došlo i do tučnjave između vojnika i civila. Tako je nastradao i šnajder Lončar, koji je mirno prolazio ulicom kući, a kojeg je neki kanonir u bijesu zamijenio sa jednim svojim poznatim i ubo ga bajunetom i na mjestu ubio. To je bila za onda senzacija svoje vrsti i o tome se dosta dugo razgovaralo među purgerijom.

Iza kuća, tamo od današnje Boškovićeve ulice pa sve do Sajmišta, (današnji Trg Kralja Petra), protezali su se ogromni vrtovi, kao ostatci nekadašnjih vrtova remenarskog ceha. Tu su bile silne voćke, koje su nam išle i te kako u slast, jer smo do njih dolazili samo preko plotova. A tamo dolje uz potok Medveščak rasle su murve, opet nešto za nas... Dakako, da je radi svega toga bilo i često batina, ali sve je to prošlo u zaborav...

Tek kasnije, kad je naš »Cigajner baron« sagradio svoju vilu na onom malom brežuljku (danas ugao Hatzove i Palmotićeve ulice) i poslije izgradnje crkve Isusovaca, počela se Palmotićeva ulica, kao susjeda Petrinjske ulice rapidno izgradjivati, ali sve samo sa velikim palačama. Wellerova kuća imala je početak u Petrinjskoj, a kroz njena dvorišta izlazilo se u Palmotićevu ulicu i dok nije bilo još današnje Gjorgjićeve ulice, služio je taj prolaz mnogima dobro da skrate put u Palmotićevu ulicu.

Tada je po malo nestajalo tih vrtova, a s time i naše fakinštine. Za nas je postao interes vila »Cigajner barona«, koji je imao na ulazu pravog dresiranog medvjeda, kojeg je kupio od cirkusa Coocka (cirkus je bio na uglu Prilaza i Sveučilišnog trga). Taj medvjed je svakome otvarao vrata i naklanjao se. Dakako naše najveće veselje bilo je dražiti tog medvjeda. Konačno su i njega maknuli (rekvirirali za dugove gospodareve).

Ali vratimo se u Petrinjsku ulicu. Odmah niže od današnje Boškovićeve ulice do Mrazovićeve, na uglu, bila je kuća Štimca, a do nje gostionica Marka Majdaka, gdje su se sastajali svi obrtnici Petrinjske ulice i uz čašicu dobrog zagorskog vina raspravljali svoja životna pitanja i uz pjesmu: »Pijmo ga, sve do dana bjeloga«, dočekali zoru drugoga dana, te bi odanle otišli k Draganovki, koja je imala svoju sitničariju u Baričevićevoj kući, na finu rakiju i friške »kifleke«.

Preko Majdaka bila je velika trgovina gosp. Herzera, a niže na uglu Matičine i Petrinjske ulice vojarna, u kojoj je glazba vježbala svoje komade od ranoga jutra do kasne noći. Pred tom zgradom bila je velika kruška, koja je prostirala svoju hladovinu preko cijele ceste, pa bi se pod njenom krošnjom odmarali »muzik-elevi«, nakon dugih vježbi. A i mi sami, ako nismo bili dolje kod vahtara Hercega (danas kolodvorska pošta i ulaz na most), to smo skakutali pod tom kruškom i vjesili se o njene grane. Na suprotnoj strani bila je (a još je i sada) kuća nekada od Novtića, pekara,

koji ju je prodao Picku, kojeg smo zvali: »Pick-as, moli boga za nas«. A do njega (još i danas) stoji kuća Baričevića, koji je glasao za nagodbu, pa ga za to nisu trpjeli i zvali ga »zelembač«. Tamo niže dolje skupili bi se »Amerikanci« ili oni koji polaze preko »mlake« i čekaju na svog vođu, starog Garapića s »kajzerbartom«, koji će ih utješiti i dati im neke direktive kako će se držati »tamo preko«. Sjede tamo na svojim koferima kao kakovi rekruti i razmišljaju o onima koje su ostavili kod kuće ili kako će sad doći kući i otpočeti novi život. Mnogi se boje razočaranja, jer su ostavili kod kuće mladu ženu, a slali teško stečeni novac, da nisu moguće ostali i bez žene i bez novca, za koji su se toliko mučili po amerikanskim tvornicama i rudnicima. Odmah se to vidi na njihovim licima, jer su im lica izmučena, ispijena, a oni koji odlaze, muče muku, kakav će im biti put i dali će im se isplatiti. I jedni i drugi su u brizi za svoj opstanak.

A ima Petrinjska ulica i svoju historiju, zašto se zove baš tim imenom. Naš hrvatski istoričar prof. dr. Rudolf Horvat je u »Večeri« od 5. I. 1929. iznio taj historijat, u kojemu veli, da je ta cesta bila gradjena 1764. do mosta načinjenog iz lađa na Savi i imala je voditi u Petrinju i preko Banovine dalje u Bosnu. Ovdje, gdje je Petrinjska ulica, bili su vrtovi remenarskog ceha i po nalogu carice i kraljice Marije Terezije bili su u tu svrhu otkupljeni. Kad je godine 1776. bio mladi car Josip II. u Zagrebu, prošao je Petrinjskom ulicom do mosta na Savi, odakle je krenuo u južnu Hrvatsku da i tamo prouči zemlju kojom će vladati. Da se ovjekovječi boravak carev u Zagrebu, bilo je zaključeno da se Petrinjska ulica prozove Josipovom ulicom, ali taj zaključak ipak nije bio proveden, jer je narod i nadalje zadržao naziv »Petrinjska ulica«. A to ime ostalo je još i danas, akoprem se tuda više ne putuje u Petrinju, jer je izgradnjom stalnog mosta preko Save godine 1783. sav promet išao kroz Savsku cestu kao i danas.

Eto, mnogo je toga prohujalo kroz tu dragu mi ulicu. Dosta je već toga nestalo i promjenilo se, na mjesto nekih starih kuća podigle se nove, moderne, visoke i lijepe, a sa starima ostale su još samo drage i mile uspomene na one nestašne dane milog mi djetinjstva . . .

† Viktor Oršić

ravnatelj Prve hrvatske štedionice u m. u Zagrebu.

Dne 3. kolovoza otpratismo na vječni počinak našeg člana i dobrog prijatelja, koji je umro 1. t. mj.

Naš Viktor, kojega općenito zvasmo Bodul, rodio se g. 1880. u Vlaškoj vulici kao sin nekada dobro poznatoga mesarskoga obrtnika Matije Oršića, koji je imao svoju mesnicu na sjevernoj strani Jelačićevog trga u nekadanjoj jednokatnici gdje Schober, a nećak nekada vrlo uvaženoga i poštovanog krojačkog obrtnika Antuna Oršića u Ilici br. 17.

Viktor Oršić polazio je zagrebačku gimnaziju, a svršio trgovačku akademiju. Nakon svršenih nauka počeo je služiti kod Prve hrvatske štedionice, u njezinim podružnicama u Dubrovniku, Vel. Gorici, Karlovcu i konačno u Zagrebu, gdje je svojom marljivošću i sposobnošću postigao mjesto ravnatelja. Teška i dugotrajna bolest zapriječila mu je da dalje služi, pa je morao u mirovinu.

Pokojnik je bio u svakom pogledu kao pravi Zagrepčan »Vlaškovuličanec«, dobar, iskren i požrtvovan prijatelj i drug, te je bio kao takav cijenjen i štovan. Dok mu je zdravlje služilo bio je i u našem društvu odbornik i predsjednik nadzornoga odbora.

Ostavlja ožalošćenu suprugu Olgu rodj. Novak, brata, sestru, rodbinu te mnogobrojne prijatelje, koji svi gube u njemu neprežaljenog supruga, brata, rođaka i nezaboravnog prijatelja.

»Društvo Zagrepčana« zadržat će mu uvijek svijetlu uspomenu. **-a.**

Novoveščan:

Zagrebački krvnik

U gradskom arhivu iz god. 1870. nalazimo spis pod brojem 3530, koji sadržaje neke podatke o zagrebačkom krvniku Antunu Pippergeru.

Njegova kćerka Ivana podnijela je na Dvorsku kancelariju u Beč molbu, da se njoj kao kćeri krvnika, koji je u raznim mjestima austrijske države služio, podijeli novčana potpora. Molba je poslana hrvatskoj vladi, koja ju ustupi predsjedništvu banskog stola u Zagrebu. Banski stol pak ustupio je molbu Gradskom poglavarstvu da sasluša Ivanu Pipperger gdje je sve njen pokojni otac kao krvnik služio.

Preslušanje kod Gradskog poglavarstva obavio je tada gradski bilježnik August Šenoa, koji je Ivanu preslušao 2. srpnja 1870. Preslušni zapisnik po sadržaju je zanimiv, pak ćemo ga ovdje doslovno priopćiti:

»Zapisnik sastavljen pred poglavarstvom sl. kr. glavnog grada Zagreba dne 2. srpnja 1870. Prisutni potpisani.

Kr. banski stol dostavio je pod 25. lipnjem t. g. broj 931/pr. molbenicu Ivane Pipperger kćeri pokojnoga krvnika Antuna Pippergera koju je ista upravila na Nj. c. kr. Veličanstvo radi stalne podpore — s primjedbom, da se moliteljica presluša o tom, gdje je njezin otac službovao, i kakove su njezine obiteljske okolnosti. Moliteljica pozvana pred poglavarstvo očituje kako sledi: Koliko se sjetit mogu po kazivanju bio je moj otac Antun Pipperger kao krvnik namješten u Zagrebu oko g. 1836. Dvie godine poslije t. j. 1838. narodih se ja u Zagrebu, a negdje dvie godine poslije bude mi otac premješten iz Zagreba u Mantovu kao krvnik, a u Zagrebu bude namješten njegov brat Fridrik Pipperger. U Mantovi službovao je moj otac do g. 1846., gdje je iste godine umro i gdje se je pogovaralo da je od Talijanah otrovan bio. Po njegovoj smrti ostala sam po prilici još godinu danah u Mantovi, te sam dobila 10 for. na mjesec. Pošto me je pako moja mačuha vrlo mučila, budem predana u odhranu svom djedu Frideriku Pippergeru tamošnjem krvniku u Gradcu, nu od onda nisam već dobivala nikakove podpore.

Po smrti djeda došla sam g. 1853. k svom stricu krvniku zagrebačkom i kad je isti premješten bio u Gradac podjoh s njim onamo. Godine pako 1858. povratih se u Zagreb te se od onog doba bavim stalno u Hrvatskoj. Služila sam kod g. Erdöda u Štakorovcu i kod grofice Drašković u Božjakovini. Nu pošto me je vid sve više ostavljao, bavim se jedno 7 godinah što šivanjem, što prodavanjem soda-vode, te tako teškom se mukom prehranjujem.

Imetak moga otca propao je posve, ono njekoliko forintih što je preostalo, potrošeno je odavna. Papiri i isprave moga otca moraju se nalaziti

u Mantovi. Od rodjakah znam za strica svoga krvnika osječkoga, koji mi nikakove pomoći nepruža.

Johana Pipperger.

Time bude zapisnik zaključen.

Šenoa«.

Molba Ivane Pipperger sa prepisom preslušnog zapisnika vraćena je Banskom stolu. U mjesecu kolovozu 1870. stiže na Gradsko poglavarstvo otpis bana kraljevine Dalmacije, Hrvatske i Slavonije, kojim se molba za potporu odbija jer nema zato raspoložive dotacije. Ujedno je stavljeno Gradskom poglavarstvu na volju da ono molbu uvaži ili ne. Gradsko poglavarstvo nije Johani Pipperger nikakove potpore podijelilo.

Spectator: (Nastavak)

Šetnje gradom dokonog purgera

68. Na istočnom kraju, kraj Štrosmajerove promenade ima ona eliptična klupa u obliku velikog kanapé-a, na kojoj, — nažalost, — nikad nitko ne sjedi, a ni nemože, zato što je već mnogo godina stalno uprljana i prašna od trčanja djece i ljudi po njoj. Kad bi se tlo ispred nje regulisalo samo malko na NIŽE, ona bi došla u visinu taku, da nebi svatko držao da je lik za h o d a n j e tamo, a pojačati bi se mogao taj dojam klupa još i time, kad bi se sjedalica zgodnim pregradama razdijelila na više dijelova, da nebi tako ostentativno pozivala na omladinske »utrke« košto sad.

69. Taraba u dvorištu starog muzejskog Prolaza u Tuškanac postavljena pred mnogo godina, neukusna je, košto sve naše slične tarabe. Uopće vlada ko neka manija za tarabama i zaprekama od žica! Kao djeca iz pučke škole Opatičke ulice, mi smo se lijepo igrali ispred ili iza Muzeja, a prolazeći kroz onaj mali atrijum nekad kazališne zgrade grofa Amadeja o kojoj smo čuli pričati stare, odjekivalo je ono svodovlje od koračaja samotnih prolaznika. Bijaše tamo i cvijeća. Ako taraba već m o r a bezuvjetno da »bidne«, zašto ne sasma niska i više samo simbolička, nego li gorda, realna »obrana«!

70. Mirogoj je groblje, t. j. posvećeno mjesto, dakle mora da bude i ograđeno (a što je s NOVIM dijelom?), no nigdje nije rečeno da ograda mora da bude onaka košto jest. Najljepše bi bilo, kad bi se onaj plot, šareni i nelijepi, uklonio, a pregradne ukusne rešetke stavile samo i z m e đ u pojedinih otvora arkadnih lukova što vode u samo grobno polje. Prostor za blagoslov ostao bi otvoren, a crkva bi se lijepo vidjela, nezakrčena i nepresijecana onim komadima plotova, prutastih crvenobijelih stupaca. U one n i š e spadale bi statue, odnosno gdje je svedena vodovodna cijev, lijepi zidni bunari, gdje bi se i doneseno cvijeće moglo osvježiti u stalno romonećoj vodi. U »timpanon« nad portalom spada nešto, jer je prepûst. U mnogim su gradovima stavili zmijski okrug, okrenutu baklju ili pješćanu uru, simbole prolaznosti svega zemaljskoga. Pješćana ura od brončanog relijefa bila bi možda dokučiva i za današnji mali džep.

71. Trg pred sv. Martinom t. zv. Gamila, imao je u 19. vijeku krasan Obelisk, t. zv. stup od kuge. Taj je nestao, u nepovrat? Kroz mnogo decenija s veseljem smo prolazili kroz onaj prolaz Nadbiskupskog predvrta. Nikome to nije smetalo, a zašto sad? Veliki Nadbiskupski Park istočno od starih Kaptolskih Utvrda trebalo bi zamoliti Preuzvišenog Gosp. Metropolitu da opet učini pristupačnim publici, pa ma i samo vremenski ograničeno, n. pr. 3 put tjedno od toliko do toliko sati. To bi mu u neku ruku još povećavalo čar!

72. Po gradu nam koče neka tuđa, većinom francuska imena firmi, dućana itd. Gdje su vremena, kad su naši trgovci isticali »cimere« po starinsku: kao k bijelom kokotu, belom zecu, zlatnoj lopati, k Lipi, k crncu, k zlatnoj pčeli, k' paradajzlu!, itd. To je »bidermajerština« reći će netko. Dobro! Ali čemu samo: La Parisienne, Lord, Lady, Gentleman, Latoona, Laokoon, Universal, Central, Chic, Trocadero, itd. Ne bi li se tuj dalo učiniti nešto? Dobra, solidna roba, pozorna podvorba, solidne cijene, TO vabi mušterije u dućan, a ne snobovsko ime nad ulazom, i po mogućnosti što rafiniranije, to bolje! (Ne velim n. pr. »Nobilior«, jer to je postao već naš pojam.)

73. Grad nam vrvi prosjacima. Iz čitave okolice, banovine, kraljevine, sve hrli u Zagreb, nadajući se da na ulici zarâdi, bez truda. Iznimke potvrđuju pravilo i nevalja njima argumentirati. Ipak je uvedenje BONOVA bila zdrava zamisao koju nemože da obori ni njezino prigodično izigravanje po »petljarima«, svojom »crnom burzom«! Gradski BONOVI morali bi se dobivati u svakoj trafici, a što je važnije: P o s v u d bi n a p a d n i m slovima moralo biti naštampano: OVDJE SE DOBIVAJU BONOVI PROTIV PROSJAČENJA! Meni su u x trafika rekli: da ih »ne drže«.

74. Don Frana imamo IZA biblioteke. A što dolazi i s p r e d ? Ono je mjesto sigurno ko stvoreno za spomenik. Dočim je Bulić došao IZA, sigurno je nešto konkretnoga bilo in »petto« za ispred. Htjelo se tamo lijepo j e z e r c e à la Versailles ili Schönbrunn. A l i t o k o š t a !

75. Onaj »Zdenac života« neka se premjesti u one nasade sa strane kazališta gdje ima dosta mjesta na jednoj i drugoj strani. Umjetnički paviljon srušiti grijeh je, i skrajnja rasipnost. Njega valja »odhoblanjem« onih suvišnih cifrarija i urednom ožbukom staviti, u red, glatko, diskretno, pa će moć da posluži još mnogo godina, jer je preko svake mjere solidno, (— p r e t j e r a n o č v r s t o) g r a đ e n. Danas nismo u položaju da uništavamo postojeće vrednote!

76. Zasnovani su, kako se govori, neki pješki prolazi n. pr. od Amruševe ulice na Jelačićev trg i iz Palmotićeve u Draškovićevu. Vrlo umjesno, ali dali provedivo? Marićev prolaz dokazuje zgodnost takih pasaža. Treba to pozdraviti.

77. Postrano i stražnje lice starog Kemijskog zavoda j e o č a j n o s onim brojnim, nezgrapnim dimnjacima. To je i više nego skromno! Adaptacijom jedva će se štogod polučiti, tu treba rušiti. Ili da prednji trakt prema sjeveru ostane, nadogradi se, i uklopi u novu zgradu. Dandanas se čudesa mogu ovako tvoriti. Tu ŽEP odlučuje.

78. Vidjeli smo na svoje oči (a i osjetili na nos), da je netko, ko po svom vladanju spada u gvinejsku Džunglu, ispred jednog kućnog ulaza na javnom putu, ostavio, no kako da rečem pristojnije: rezultat probavnih funkcija. Ta je stvar ostala tamo ležati 5, 6 dana. Nitko se nije našao tko bi uputio gradskog radnika da TO makne. Blažje forme istog mentaliteta: odbacivanje papira, iznošenih krpa, ili ruina od cipela itd. itd., susrećemo danomice? U zemljama sa starom kulturom pače su i isti psi odgojeni i dresirani, da neće svakud....

Gledao sam kako su susjedi, prigodom kad je jedan veći voz drva stigao pred kuću, tako kasno da se nije mogao istog dana ispiliti i spremiti, čim je nastupilo sumračje, hrpimice pridolazili, odnašajuć svaki po jednu cjepanicu. Sumnjam da su se služavke, koje od toga nemaju koristi, iz vlastite pobude dale na taj posao. Značajno!

79. Svi mi volimo naše drago, staro kazalište, želeć mu ponajbolji umjetničko-moralni (sit venia verbo), a naravski i materijalni uspjeh. Pa baš zato držim da kazališna uprava ne čini pravo, da se godišnji abonman uplati u č e t i r i k v a r t a l n a o b r o k a. Uvjeren sam (sudeć po samom sebi, a poznato mi je i mnogo inih sličnih slučajeva), da bi odziv i broj pretplatnika bio znatno veći, kad bi se uvelo, da se pretplata može uplaćivati, — prema želji abonenata, — također i u 10 jednakih m j e s e č n i h obroka. Jer, uz današnje vladajuće prilike od jednog oskudno živećeg intelektualca tražiti, da najedared smogne par sto dinara, neprovedivo je. Mnogi bi rado pretplatio po 1 ili 2 sjedala, kad bi mogao bez povišice plaćati jednomjesečno. Obaveza držanja abonemana kroz čitavu sezonu, itd. sve ovo što je i danas, ostalo bi na snazi i nije uplatnim rokovima nipošto tangirano. Upravi jeste, ili barem moralo bi da bude, posve ravnodušno u kojim i kakovim ratama doista naplaćuje konačnu svotu, glavno je da se uplaćuje!

Eto; sve se uvađa sada uz mjesečnu otplatu: Plinara daje aparate, munjara isto, a u najnovije se doba reformom ubiranja vodovodnih taksa također i tu prešlo na jednomjesečni, kao najpraktičniji rok, jer on odgovara perijodu kako činovnici svih kategorija primaju svoje prinadležnosti. Pa što dotičnik nije uspio da izdvoji odmah kod primića, nikad neće moći mjesečno »ušparati«, jer će novac otići na bilo što drugo. Tako i kazalište imade, (baš među inteligencijom), m a n j e pretplatnika, nego li bi, — po mom skromnom mišljenju, — imati moglo. Pokušajte gospodo!

Izdavač »Društvo Zagrepčana«. — Odgovorni urednik Stjepan Stiegler, grad. senator, Vodnikova 10. — Uredništvo i uprava Jelačićev trg 6. — Tiskara »Tipografija« d. d. u Zagrebu, Preobraženska ul. 6. — Za tiskaru odgovara Ivan Ivanković, Selska c. 47.

Trgovina speceraja i delikatesa
MIRKO CRNIČKI
ZAGREB
Maksimirska 46 - Šulekova 1

NORIS K.D.
VELETRGOVINA I VELESKLADIŠTE
ELEKTROTEHNIČKOG PRIBORA
Zagreb, Gundulićeva ul. 26
Podružnica:
Beograd, Cara Lazara ul. 10
Samoprodaja domaće tvornice
„ELEKTROPROIZVOD" K. D.
ZAGREB
Imade stalno na skladištu sav elektrotehnički materijal za visoku i nisku napetost.

LUSTERE
i sve vrste rasvjetnih tjelesa
dobavlja domaća tvornica
IVAN PASPA I SINOVI
ZAGREB
Bogovićeva ulica br. 9

TVORNICA TURPIJA I ALATA
A. FABER I SIN
ZAGREB, MIRAMARSKA CESTA 23
Telefon 49-53

ŠKABERNA
GRAĐEVNI MATERIJAL
Samoborski pijesak
Betonske cijevi
Cementne pločice
Beton. vratašca za dimnjak
Mramorna zrnca itd.
ZAGREB, Samoborska c. 18
Telefon 7706

Sladni preparat
Salvomalt
za bolesne na želucu, slabokrvne, tuberkulozne, rekonvalescente, za djecu za razvoj kostiju i t. d.
Cijena po kutiji: 100 g Din 10·—, 250 g „ 20·—, 500 g „ 38·—
Proizvodi:
Zagrebačka dionička pivovara i tvornica slada
Zagreb

Ferek trgovina gotovih odijela

Telefon 8867 **Zagreb** Jelačićev trg 9

Stalan veliki izbor gotovih i po mjeri odijela za gospodu i dječake. Izradjujemo uniforme, športska odijela, ulstere, slipone, hlače, trenchcoate, proljetne i zimske kapute, kabanice i t. d. uz najniže dnevne cijene.

Vodeće nabavno vrelo špecerajske i kolonijalne robe

IVAN PENIĆ D. D. ZAGREB

Veliko skladište i izbor biranih vlastelinskih vina

HRVATSKA INDUSTRIJA KATRANA D.D.

RADNIČKA CESTA 29. ZAGREB TELEFON BROJ 5364

Izvadja asfaltiranje cesta, trotoara, dvorišta, kućnih ulaza i t. d. uz najjeftinije cijene.

ZAGREPČANI!

Uz velike napore stvoren je na Savskoj cesti novi

ZAGREBAČKI ZBOR

Pomognite ga izlaganjem i posjetom!

XXVI. Medjunarodni veliki sajam uzoraka

3.—12. listopada 1936.

za sve vrste robe.

Uobičajene željezničke, carinske i taracovinske povlastice.

AUTOMOBILI **B·M·W** osobni

KRUPP teretni DIESEL

Zastupstvo:

Nikolićeva 10 • Telefon 40-10